Оссолінські колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów. Zespół (fond) 103.

ARCHIWUM SAPIEHÓW Z KRASICZYNA

IX. RĘKOPISY I DRUKI.

650. Klementyna z Tańskich Hoffmanowa: Pamiętnik do projektowanego Zakładu. Autograf.

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Сап. № 650

ЛЬВІВСЬКА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ім.
В. СТЕФАНИКА НАН УКРАЇНИ

ВІДДІЛ РУКОПИСІВ

ФОНД 103 (Сап)

ОПИС

ОД. ЗБ. 650 / IVe

Dzieła do mego kursu o moralności

De l'éducation des femmes p. Mme Rémusat

Des devoirs des femmes
De leur destinée } p. Mme Gatti de Gamond

Dzieła S. Teresy

Dzieła s. Franciszka Salezego (Solide piété
Droga do życia pobożnego)

Życie Joanny de Chantal

Życie Elżbiety Portugalskiej

Pani Guizot podobno [illegible] coś o kobietach

Des femmes p. Lady Morgan —

Histoire de Blanche de Castille p. Mlle Vauvilliers

Jeanne d'Arc p. Mme d'Hautefeuille

Trois soeurs des Anges — p. la même

Les Martyrs de Chateaubriand

L'Évangile médité p. l'abbé Duquesne —

Dix années de la jeune fille p. Mme Camille Bodin

Archiwum X.X. Sapiehów

Aimer les hommes et leur faire du bien au nom de Dieu, sera toujours un grand titre dans le monde.

[illegible]

L. 650.

Różne wypisy własno ręczne Pani z Tańskich Hoffmanowy.

Pamiętnik do projektowanego zakładu. —

ARCHIVUM X.X. SAPIEHÓW

Le plus grand bonheur auquel un homme puisse attendre, c'est d'avoir une noble affection au cœur et une puissante occupation à l'esprit.

Alfieri.

Jakie dzieła czytałam w tym widoku

Le livre de la nature p. Dardonville.
Les études de la nature p. Ber. de S. Pierre
Histoire des lettres p. Duquesnel.
Discours sur l'histoire universelle / Bossuet.
Histoire du moyen âge p. Hallam —

Wyiątki z dzieła: le livre de la Nature napisane przez Cousin Despréaux a przerobione przez P. Deidonits — 1839. —

Dawność ziemi uznana przez uczonych nie sprzeciwia się podaniom Biblii. powiedziano tam „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię" ale kiedy był ten początek wcale nie wie. Moyżesz pisał tylko historyę człowieka — odmian iakich ziemia doznać mogła i innych szczegółów nie zapisał — o stworzeniu zwierząt innych nie mówi — żeby zaś człowiek istniał dawniej, przed czym iakiej księgi święte nam naznaczają. tego niema dowodu — w warstwach ziemi, w górach, w skałach, w owych żyiących iey archiwach, zwierząt rozmaitych znanych i nieznanych znaydujemy szczątki, ale nigdzie szczątków człowieka. —

7,200 lat. liczemy pobytu ludzi na ziemi.

Jeden z cudów natury. Równie iak ogrom świata, słońca, ziemi, zadziwia mnie niepojęta drobność wielu rzeczy. Woń n.p. nie iest niczem tylko drobnemi cząstkami rzeczy która się wydaie — a ziarko piżma pachnąć może w całym pokoiu przez lat kilkanaście, i na pozór nie ubędzie go ciężaru wiele — Jakież to małeńkie są cząstki ulatniające się?

Wielkość ziemi 10 t. mil obwodu więcey niż 3 t. dyametru — powierzch. 31 milionów mil kwadr. z których dwie trzecie przez Ocean oblane.

O wolkanach. Zdaniem wielu uczonych w głębi ziemi i nie zbyt daleko od powierzchni iest ogień wieczny — poruszenia owych ogni sprawia wybuchy wolkaniczne, trzęsienia ziemi, i inne ziawiska.

Naywyższe góry. Himalaya w Tybecie — w tem paśmie są góry 8 t. metr. nad Ocean wyniesione — kilka wierzchołków Andów maią więcey niż 6 t. Góra biała

i góra różowa w Alpach 4,500. Pic de Teneriffe którego sława niezmierna ma tylko 3,900 metrów.

Stalaktyty ~~[illegible]~~ to skamienienia wiszące - Stalagmity skamienienia stojące - często w jaskini zeydą się i tworzą słupy - Jedne i drugie formuje woda mające wiele cząstek kamiennych w sobie - gdy płyn wyschnie osad kamienieje. —

Botanicy 80 t. roślin rachują ale niezawodnie ich więcej - bo ileż to krajów ziemi gdzie stopa ludzka a tem bardziej oko uczone jeszcze nie postały.

Koronek owocu czyli gałązka na której się trzyma do drzewa zupełnie misternie urządzony jak koronki liści w których są ~~tak~~ liczne i delikatne organa, które nie dopuszczają do owocu tylko najsubtelniejsze soki drzewa - a tak niektóry, że owoce są jakby dzieci domowe a liście ~~[illegible]~~ - sługi. Ale jaka to mądrość! jaka twórczość w każdej rzeczy!

Ziarno grochu lub czego bądź wsadzone w ziemię, zupełnie historyą dziecięcia przypomina - owinięty kieł jakby w pieluchy w samem ziarnie znajduje pieczone pożywienie jakby mleko - kiedy wyjrzy z ziemi ciecze go trzymają dwa liście zupełnie różne od tych co później roślinę okryją - grube są, miękkie, nieraz nawet w orzechów albo w czas zimy kulą się i okrywają młodociany ~~kiełek~~ - ale kiedy się wzmocni i wynicnie - opadają same jako już niepotrzebne.... Tak i rodzice dzieci puszczają w świat. —

113 W tem dziele iest iedna wreszcie wada, którey by uniknąć trzeba dając z mego lekcye – albo słownierze go – nie opisanie dokładnie stworzeń niezbliższych nas, a tego koniecznie iest potrzeba – co mi z opisów dokładnych zwierząt, gadów robaków, ryb, których nigdy nie zobaczę – ale niech wiem o krowie, o żabie, o muszce, o skowronku i t. p. – Gdybym coś podobnego pisała to pierwey narysowałabym sobie przez iaki rok to wszystko ze zjawisk natury i zwierząt czego bym sama była ciekawa – Kobiecie zda mi się dosyć znać to co koło niey iest, bo naywyższy cel iey umiejętności ten iest żeby dzieciom, a osobliwie synom na wszystkie ich pytania dobrze odpowiedzieć umiała. –

Drugą wadą tego dzieła iest że żadnych anekdot żadnych prawie przystosowań historycznych niema a ledwie, że nie do każdego zwierzęcia i kwiatka coś podobnego by się znaleźć mogło. Niewiem iak komu ale mnie podobne rzeczy naypierwsze zaymują i w pamięci zostaią – (Spytać kiedy Pani Brazdel o iey dzieło o kwiatach)

(Wtey chwili czytam o węzach – ani wspomnia o wężu z pisma ś. o węzach na Litwie – Salamandrę opisuie i nie mówi że była godłem Franciszka I.)

Nie źle także będzie i przysłowia cytować:

Strusiotłuczony żołądek
czujność koguta –
powolność żółwia – i t. p.

Nasladuiąc to dzieło po polsku trzeba koniecznie przytaczać wszystko co Pismo Ś. ma o historyi naturalney słów i porównań – Nic poymuię iakim sposobem takiey pobożny pisarz iak autor tworzył iego przepomnieli takiey osoby. –

Autorowie temi sor Sturm, Cousin, Desdoniti

4.

Znam w szczerej chęci naśladowania tego dzieła – bo ma wielkie piękności i nieźmiernie jest użyteczne. Należy tylko oszczędzić cokolwiek zwrotów pięknych, zbawiennych do Twórcy, które zbyt częstem powtarzaniem się stają się obliwe należy także w niektórych rzeczach inny układ zachować – bo tak jak jest o wielu przedmiotach jest po dwa i po trzy razy. –

Mnie by się zdawało żeby potrzeba naprzód powiedzieć ~~wszakże~~ o Bogu, potem o całym układzie świata a dopiero o ziemi jako o jego cząstce – pierwszy o powietrzu jako o jej osłonie – o ogniu i cieple jako jej duszy – o wodzie – o tem co w ziemi a dopiero o żyjących rzeczach – naprzód ~~rzeczy~~ roślinny, potem zwierzęcy a na dokończenie tego wszystkiego człowiek.

Za tego tem trzymać się będę i będzie to dopiero Księga natury – To co trzeba wiedzieć z Fizyki (co) Chemii, tak wejdzie w tę księgę jak astronomia i kosmografia – Nie będzie pedanteryi pretensyi a będzie rzecz. –

Bardzo o tem pamiętać żeby mówiąc o zwierzętach, o roślinach o kruszcach nawet ozdabiać te wiadomości anekdotami historycznemi – Czemu nie ma być kiedy o ~~ow~~ rzeczach będzie mowa – wypomnienia o owym wężu Regulusa przeciw któremu całe wojsko wystąpić musiało – czemu nie wspomnieć o dębach druidów, o perle Kleopatry i t. p. Trzeba pamiętać że to będą matki, niechże dzieciom mają co opowiadać i coś lepszego od bajek. –

(11 Stycz. 1840.)

Niewiem jakie będzie później moje zdanie ale dziś zdaje mi się że do napisania mojej historyi naturalnej (od której mój zbiór nauk zacznę) będzie mi tyle potrzeba.

Le livre de la nature p. Dardoulti

Les études de la nature Bern. de St. Pierre

Buffona — zwłaszcza o zwierzętach —

i z Encyklopedyi des gens du monde kolejno artykuły o świecie, o słońcu, o księżycu, o attrakcyi i t. p.

Bardzo wiele dzieł bym nie chciała — naprzód że bym ich nigdy nie skończyła, a potem że ja nie chcę nic stwarzać, niczego dociekać, tylko napisać dostępnie to coś najpiękniejszego zajmującego —

Trzeba mieć także wypisy z Biblii stosowne do dzieł natury —

Trzeba mieć także zbiór anekdot zdarzeń mających z zwierzętami, zaćmieniami, burzami i t. p.

Trzeba nakoniec zręcznie wcisnąć w tę całą wiadomość wspomnienie o astronomach i innych mędrcach i ciekawcach, którym te wiadomości winniśmy. — Historya natury trudniejsza zawsze była od historyi dziejów ludzkich. —

110 - koniecznie potrzebne pomnie dzieła o historyi naturalnej i słowniki. — Gdyby Bóg dał żeby Domeyko wrócił zdrów z Chili, to on byłby korrektorem tego dzieła mego. —

Cytować i poetów naszych zwłaszcza Mickiewicza Kochanowskiego, Brodzińskiego, Felińskiego, Koźmiana — o ile oni o naturze i zwierzętach mówią. - Słowem zrobić z tego dzieło uczące a zabawne — najlepiej rozdziałami krótkimi —

6. Kurs literatury złączony z bibliografią, i nieco z filo-
logią. —

Zdaje mi się żebym sama dała mu radę a zarazem przysposobiłabym dziécię do edukacyi — dla Polek naszych. Takąbym szła drogą —

Wstęp w którym ważność całej literatury — bo jeśli Styl, to człowiek — litteratura, to naród — niepodobieństwo znania dokładnie tego wszystkiego co od Mojżesza ludzie napisali — ale konieczność mienia przynajmniéj wyobrażenia o tém wszystkiém, obeznania się z celniejszemi imionami pisarzy wszelkich wieków i krajów, zakosztowania ich choć w próbkach — wreszcie nanotowania sobie które dzieła i w jakim wieku gruntownie poznać należy. — Téj konieczności żądoby uczyni Kurs niniejszy — Pomówiwszy oddzielnie o Biblii od Mojżesza pierwszego jak się zdaje pisarza alfabetem (bo hieroglify to pismo rzeczowe) do autora ksiąg machabejskich — przejdziemy to co nam starożytność pogańska zostawiła — Greków, Łacinników wschodnich pisarzy — zgoła literaturę przed chrześcijańską; a ponieważ to Kurs będzie nie tylko sztuki ale i rzemiosła — damy wiadomość jakim sposobem pisali starożytni, — wspomniemy o stylu, o pargaminie, o papyrusie, o hyeroglifach i t. p. — Wstępujący w część drugą czyli w wieki chrześcijańskie będziemy szli wiekami nie narodami te już ~~w każdym wie~~ żadnego uprzedzenia krajowego nie będzie, imiona i dzieła będą same za sobą mówiły — W każdym wieku wymienimy jakie imiona, i dzieła się wsławiły w téj większej rzeczypospolitej — w któréj części ziemi się rodziły to będzie dodatkiem, szczegółem biograficznym.

i tak postępując ciągle dojdziemy do dzisieyszego wieku.
Do uzupełnienia tego Kursu (i iako sztuki i iako naukiaka ☉) dwa sposoby będą użyte
Czytania wieczorne i odwiedziny bibliotek —
Każdego autora celnieyszego wspominanego w Kursie
odczytamy próbkę, w wieczór — dłuższą, krótszą
stosownie do potrzeby — w taki iednak zawsze spo-
sób że lekcye poranne zupełnie w parze z wieczor-
nem czytaniem iść będą. — W podobnym łączeniu za-
stosuiemy odwiedziny bibliotek — będziemy się tam
przypatrywać naydawnieyszym zabytkom pisma, i rozma-
itym sposobom pisania — będziemy tam oglądać różne
charaktery — hebrayski, chaldeyski, grecki, łaciński, sans-
krycki, chiński i t. d. — kiedy będzie wspomnienie o
dawnym pisaniu, którego dzieło ieśt w rękopiśmie — poydziemy ie
obaczyć, wziąć w rękę — poydziemy się przypatrzyć po-
makać owe papyrusy, pargaminy, quiposy i inne..
poydziemy oglądać owe dowody cierpliwości i talentu
mnichów, owe malowane książki do nabożeństwa, któ-
rych każdą kartkę oprawić by za szkło warto. Nareszcie
w epoce wynalezienia druku będziemy podziwiać inkuna-
buły — a stopniowo doydziemy do Didotów i dzisieyszych
angielskich i innych tak pysznych edycyi — (xx) Odwiedzi-
ny te powtarzam, będą zawsze szły w parze z Kur-
sem — ale że codzień zwiedzać bibliotek nie można
notować się będzie co widzieć mamy i dopiero

☉ Ożywiać w wiekach średnich będzie mowa
o licznych przepisywaczach — w wieku 15-tym o wynale-
zieniu druku i w miarę o wydoskonaleniu iego. —

(xx) Podobnemi odwiedzinami zaszczepi się nie iedney
panience (day Boże w Polsce) gust do książek, do rękopisów
— Czyż nie lepiey ten gust w bogatych rozwi-
iać iak do pereł i dyamentów. —

8 jak się kiłkanaście zbierze, jak pewna epoka histo-
ryi literatury się skończy dopiero się pójdzie.
Że zaś u mnie wszystkie nauki będą prowadzone
w taki sposób że panny owoc każdej będą musiały
mieć na piśmie własnemi słowami - w swoich no-
tatkach będą zapisywały rzeczy widziane dla pa-
mięci - tam także będą znaczyć dzieła lepsze i
stosowniejsze z których próbki tylko im udzielane
będą, wraz z wiadomością kiedy je całkowicie czy-
tać będą mogły. - a tak utworzy im się przewodnik czy-
tania na całe życie.

№3. W tym kursie żadnych pierwej ogólnych obrazów, po-
równań - żadne imię pisarza ani wspomniane pierwej
nim na niego kolej przyjdzie - bo to historya literatury
nie sama literatura. - O Chinach, Indyi i Persyi może wten-
czas kiedy się poznano - bo dat ich poetów wynaleźć trudno. —
też i o Ossyanie i rotworonych poetach. —
(Do tego kursu potrzeba się koniecznie wystarać
o opis dokładny skarbów Biblioteki Paryskiej. —)

Uwagi ogólne i szczególne do kursu literatury.

W ten kurs można wcielić naukę mythologii jak będzie o Homerze i innych mythologia grecka — jak o wschodzie ich przesądy jak o północy o Ossyanie — ich mary —

W Egipcie owym starożytnym, Champollion nic nie znalazł coby sięgało epoki przed Abrahamowej — Ów sławny zodyak Denderah, który według niektórych miał objawiać cywilizacyą przedpotopową gdy przez Champolliona i Letrona odczytane zostały ścienne napisy kościoła z którego był dobyty odkryto się że Ptolomeusze, Kleopatra i cesarzowie rzymscy postawić go kazali. —

Nie opuszczać kronikarzy — z każdego dać wyjątek zawsze (ile możności przynajmniej) o epoce w której żyli — żeby była zgoda, harmonia — we wszystkiem — Zalety pisarskie. Oprócz talentu dwa się tytuły do chwały moralność i narodowość — prawie wszyscy wielcy pisarze narodowemi byli.

Do wstępu. Co za potrzeba czytać wszystko — dziękujmy tym, którzy czytali nudne i nieużyteczne dzieła, z których skarby z ich poświęceniem a sami o ile możności czytajmy jak najmniej ale dobre rzeczy i z uwagą a umysł nam prawdziwie się ozdobi. —

O piśmie. Przed wynalazkiem pisma, ludzie malowali objekta same — albo po prostu tak jak robili Meksykanie co kiedy chcieli powiedzieć wół, wyrysowali woła jak robili Meksykanie — albo figurami allegorycznemi jak Egipcyanie albo nareszcie słowami wyobrażanemi przyjętemi znakami. Długo nie mogło na było pojąć żeby dwadzieścia kilka małych znaków mogły wszystkie słowa oddać we wszelkich częściach bo co to za nieskończone kombinacye. I prawdziwie w tym wynalazku jest coś nadludzkiego i łatwo można uwierzyć (lubo to nie jest artykułem wiary) że Bóg Mojżeszowi objawił i pismo i liczby.

10. Do historyi technicznej sztuki

W r. 640, Amru, namiestnik kalifa Omara, zawojowawszy Egypt zniszczył handel i fabrykacyą papieru z papyrusu, którego dotąd jedynie używali i stał się tym sposobem dziełem nader drogiem [illegible]. Bo dopiero we 200 lat potem odkryto papier z gałganów – pergamina tedy został sam do pisania a że był rzadki i mniej pisano i co gorsza skrobano dawne rękopisma aby znowu mogło żeby pisać nowe dzieła [illegible] – Dla zapobieżenia tej wadzie [illegible] [illegible] W r. 1440 Guttenberg odkrył druk.

12. Wyjątek z książki de Ujfalvy o pochodzeniu lit. [illegible]

Dans l'étude du monde primitif arrivent à nos yeux des profondes ténèbres deux sciences qui ne datent que d'hier viennent suppléer au silence de l'histoire et évoquer les souvenirs du passé. C'est l'archéologie et la philologie – l'une retrouve les monuments des peuples passés, l'autre fait revivre leurs langues et nous montrent les différens types de l'art et du langage se transformant jusqu'à nos jours dans une progression presque infinie, sans perdre jamais cependant ce germe d'unité et d'harmonie qui est la loi de la nature et le principe de toute création. C'est ainsi que des savans ont reconnu que des liens unissent entre elles toutes les langues de l'Europe – liens intimes dont la trace nous ramène aux bords du Gange comme au centre commun d'où se serait étendu sur le monde ce réseau de peuples qui l'ont successivement envahi (to i do historyi powszechnej – do rozwinięcia się języków Europy – do wojny Babilońskiej) l'un de ces savans, M. Eichhoff croit à une langue primitive dont il n'essaie pas de retracer la forme; mais selon lui cette langue toute instinctive dans laquelle chaque son était une image, chaque image un reflet de la nature (język rodzinny Adamowy) se subdivisa bientôt par l'effet de la dispersion des familles, se modifia sous l'influence des climats et prit ces formes variées qui caractérisent le langage des tribus primitives. Une de ces tribus, devenue la souche d'une foule de peuples c'est la tribu indienne, répandue de nos jours dans ses innombrables descendans, depuis les sommets de l'Himalaya jusqu'aux bords du Tage et du cap Nord à l'île de Ceylan. La langue de cette tribu c'est le sanscrit langue sacrée des anciens brahmes, langue perfectionnée, mère des langages des Celtes, Germains, Slaves, Pélages, tous enfans de cette patrie qu'ils ont quittée à des époques successives. Cette langue aussi a subi bien des phases avant d'être fixée par l'usage, et cependant ses monumens littéraires les plus positifs la font remonter sous sa forme actuelle à plus de 15 siècles avant notre ère. Tracés sur des feuilles de palmier que la religion a cachées dans les temples ou transmises d'âge en âge chez les fidèles hindous ces vénérables débris ont enfin paru... le sanscrit représente et résume à la

Szczegóły do historyi literatury.

W roku 1480 w Hiszpanii, Franciszek de Rojas, wydał rodzaj komedyi a raczej powieści w rozmowach pod t. Celestyna czyli intrygantka — 21 jest aktów są dzieło drugiego rzędu — dzieło epoki - ale przecie nie bez zalet, bo jest wiernym obrazem owczesnego życia w Hiszpanii i wiele zawiera prawd i nauk — lubo w wielu miejscach jest bardzo nieobyczajne. Piękny jest kawałek w rozmowie starej Celestyny z młodą i piękną Melibeą — stara narzeka na wiek jako na najgorszą niedolę — a młoda jéj mówi: Przecież każdy starości życzy i sobie i drugim „Tak - odpowiada — bo każdy co się starzeje żyje - a żyć słodka jest rzecz." — Ta komedya czy powieść niezmiernie była wziętą od 1500 do 1550 wszyscy ją czytali potem upadła i zapomnianą została. Dziś P. Germond de Lavigne tłomaczy ją na francuzkie. —

sont les idiomes les plus complets de l'Europe. — Pour prouver l'identité des langues indo-européennes M. Eichhoff établit un parallèle entre le sanscrit et dix langues de l'Europe: le grec, le latin, le français, le gothique, l'allemand, l'anglais, le lithuanien, le russe, le gaëlique, le cymre.

O wpływie literatury. Tak jest wielki, iż śmiało powiedzieć można, że rewolucyą francuzką po większej części pisarze sporządzili - a z dawna kopali oni pod ścianami długo podwalinami monarchii, szlachty i księży - Molier już swoim Tartufem sposobił wszystko do poniżenia duchowieństwa a któż nie wie że wesele Figara Beaumarchais godzi w szlachtę i księża (słowem z nieważeniem) o mało popsuło dzieło zniewarzone ich czynem. —

Jednak Francyi literatura dawno już ten ironiczny popęd miała W 13stym wieku było dziecię Paryża, ubogi Rutebeuf który już w wierszach swoich wyszydzał wszystko

14. i Króla (Ludwika s.!) i panów, i księży i zakonnice —
Już i kalambury były w używaniu i on ze swego
nazwiska różne sparkli słów wyciąga
Rudeboeuf qui rudement oeuvres
Czytając go Tatko w nim dostrzegł [illegible] poprzednika
Woltera —

Do historyi Polskiéy. Ganiąc Bolesława wstydliwego
wspomniéć o spółczesnym temu Ludwiku świętym – iak-
że odmienna była iego pobożność!
Pierwsza Krucyata 1095 wypadła w drugim roku panowania
Leszka białego – nie należeli do niéy Polacy bo mieli robotę
u siebie. – do pierwszéy krucyaty nie należał też żaden Król
ani książe pamiętny tylko wielu panów feudalnych, wielu
szlachty i mnóstwo ludu. –
Śmierć Ludwika Ś. a razem rok ostatniéy Krucyaty (1270) wypadł
na 9 lat przed śmiercią Bolesł. wstydliwego.
W końcu panowania Łokietka, w początkach Kazimierza, w An-
glii panował Edward III który wraz z synem swoim Księciem
Czarnym mają sławę naypierwszych naydoskonalszych rycerzy
· był to czas sławnych ojców i sławnych synów. – Edward wstą-
pił na tron 1328. Wojna Edwarda z Francyą iest zupełnie
wojną rycerską i lubo nie mało krwi wylano, wiele ogłady
obyczajom przyniosła. – Do liczby sławnych ojców i synów poli-
czyć trzeba walecznego Philippe VI Francuzkiego i syna iego
Jana.
Za Kazimi. W. w 1348, kiedy Polska tak wielką była, Francya
w najsmutniejszém była położeniu – Anglik w królestwie, Król
w niewoli, stolica zbuntowana – głód i powietrze. Petrark.
opisuie iak naysmutniéy Francyą w 1360 r. – Co dziś
we Francyi a co u nas?? – Duguesclin słynął wtenczas
we Francyi. –
Nasz Kazimierz Jagieł. spokoynieysze wiódł życie od spół-
czesnego sobie Ludwika XI o którym Commines pisze: „Si
tous les bons jours qu'il a eus en sa vie etaient bien nom-
brés, il s'en trouveraient bien peu; et me semble qu'il s'en
trouveront bien vingt de peine et travail contre un de
plaisir et d'aise.
Dziwi nas i gniewa ten podział Polski dawnéy na
udzielne księstwa i często narzekamy wstyd nas prawie
że owa Polska istotnie tak mała była ale to wszys-
tkie nowożytne kraie nie zaraz same siebie podbiły
Francya dopiero po Ludwiku XI dokonała tego dzieła.

Żydzi od 6go wieku już znani byli z lichwy. – Później [illegible].
i w innych krajach tak się rozmnożyli jak u nas – i byli nay-
bogatsi. We Francyi długo nayprzednieyszym sposobem zapeł-
nienia skarbu było wydzieranie pieniędzy Żydom. Nie do mnie
rzecz jak ich zdzierano – a oni przecie bogacili się i mścili
kiedy mogli na prześladowcach. Za Filipa Augusta, spółcze-
snego naszego Kazim. Spraw. pół Paryża do nich należało.

O czytaniu ogólne uwagi –

„Czas który na próżnem czytaniu trawisz, jakbyś motyle ~~goniąc i~~ na powietrzu chwytał – poymawszy puścić ie musisz boć ci też i ręce zmazały.”

Skarga.

„Le temps que vous perdez à des lectures futiles c'est comme si vous couriez après des papillons, vous les attrapez, mais tout aussitôt vous les jetez, et voilà que vos doigts sont ternis.”

Szczegóły dla mnie samey. –

Książkę muszę mieć sporą, pięknie oprawną na kluczyk zamkniętą, któraby zawsze była na doyczu – ta książka będzie podzielona na dwie części

W pierwszey dziennik – zapisywanie codzień wszystkiego co się stanie ważnieyszego – gdzie się było, kto był – iak lekcye poszły i t. p. – Chwilę przed kopśceniem spać na to napisanie poświęcić trzeba.

W drugiey. Każda pamcinka z kolei iak przybywać będą, będzie miała swoie kartki – tam naprzód iey historya, ugoda, kiedy i iak oddana – co rodzice czy opiekunowie o iey charakterze i zdrowiu powiedzieli – co zalecili – adres ich – z iaką wyprawą oddana – co iey wyznaczyli i t. p. A potem w miarę iak się trafiać będą postrzeżenia nad iey charakterem, notatki co do iey rodziców piać – również regularne zapisywanie korrespondencyi z niemi. –

Korrespondencya tak moia iak panien. —

Rodzicom się zobowiązę raz na miesiąc do nich pisywać regularnie — w nadzwyczaynych tylko razach a zwłaszcza broń Boże, gdyby córka słaba była cięższéy. W tych listach będę szczerą i otwartą iak na spowiedzi

Co do korrespondencyi panien oświadczę rodzicom że czytywać listów od nich i do nich nie będę, i że wolno będzie pannom pisywać do kogo im się podoba ale pod kopertą rodziców i te listy zapieczętowane przez moie ręce iedynie posłane być mogą. Sądzę że takiem pozwoleniem dogodzę skłonności i uymę sobie rodziców — mnie samey przykroby było i miałabym to za rodzay niewoli gdybym do mojego dziecka tylko przez kogoś pisać mogła i z moiem dzieckiem wprost i że tak powiem sam na sam mówić nie mogła. — Podam także tym sposobem rodzicom kontrolę na siebie — ale tey bać się nie będę — wspominaiąc iednak o tym układzie rodzicom nie omieszkam im przedstawić że daię im broń przeciw sobie, ale delikatności ich ufam, że z korzyścią dla dzieci iey użyią.

Porządek w korrespondencyi taki: w Niedzielę się odbywa: Panny wcześniey piszą i to z kolei żeby każdey raz na miesiąc i wraz ze mną pisanie wypadło. W Niedzielę expedyuię. —

113. Z doświadczenia o tem mówię – listy do rodziców i od rodziców powinny zawsze być pod moim adresem, żeby Panny same ani posyłały ani odbierały listów. – (1841)

32. Dziennik nauk.

Chcę koniecznie żeby każda panna miała dziennik odbierianych nauk, żeby jej na całe życie zostało pamiątka owej edukacyi, skazówka jak się uczyć, co czytać, notatka tego co widziała. Ale to nie będzie rzecz łatwa do wykonania - i nie podobna żeby każda panna go pisała - Będzie jeden oryginał - pisany z kolei po tygodniu przez jedną pannę, a przepisywany przez wszystkie. Pisany będzie pod moiem okiem - codzień wieczór ta panienka na którą kolej, nim drugie już spać pójdą, przyjdzie do mego pokoju i z moją pomocą go napisze - przez dzień będzie sobie zbierała notatki, a tak wprawiając się będą wszystkie do uwagi - W sobotę zamiast lekcyi ostatniej będzie odczytanie i poprawa dziennika - a w niedzielę każda go sobie przepisze, ta co pisała dyktować będzie - żeby się to od razu zrobiło. Ja każdy jednak przejrzę potem, bo to będzie wieczysty pomnik mojego domu. To będzie dla mnie niedzielna robota.

34.) Do historyi naturalnej anekdoty.

Jest różnica wielka w instynktach zwierząt i pies należy do tych co mają go największy — Przechodzi znacznie lwa — bo przy wstaniu natury żyją w towarzystwie a lew sam — I tak w Paryżu czy gdzieś w jednej klatce zamknięty był lew z psem — pies zdechł, dano lwu innego i natychmiast się przyzwyczaił. W parę lat potem znowu lew zdechł pies do innego już nie chciał się przyzwyczaić tęsknił za dawnym przyjacielem dopóki nie zdechł. —

Słonie dzikie są okropne — można na nie używać przyswojonych ale tamte niezmiernie mocniejsze — i rzucają się na ludzi — armatami nie dawno pobito dwa niedaleko Bombay. Za kilka kul wielkiej w sobie nim nareszcie zmęczone utratą krwi padły — największy miał długości od początku trąby do końca ogona 26 stóp 9½ cali wysokości 11 stóp — obrzętości 17 stóp 4 cale. — (1840)

NB. Ponieważ dziełko jakie zamierzam napisać ma być polskie trzeba ile możności przykłady krajowe cytować jak n. p. Stalaktyty Ojcowa
żupy solne wielickie
miny olkuskie i t. p.

i wszędzie gdzie się tylko uda, nie opuścić ani imienia ani anekdoty, ani niczego polskiego — Na przykład kiedy będzie o barometrze wspomnieć: o tem co następuje:

Waleryan Magni, Kapucyn był w wielkiej zażyłości z naszym Władysławem IV poznał się z nim za granicą a potem zaproszony przebywał w Warszawie. Był to ksiądz wielce uczony i 16 Lipca 1647 w obecności króla i Maryi Ludwiki jako i wielu ciekawych, teologów i pożożonych uczonych wykonał doświadczenie z barometrem. wyciągnął on naukę o tem z pism Galileusza żyjącego czasem w całej Europie, wyjątkowy może Sorbonę Paryską to doświadczenie nie było znane — Waleryan Magni z rurką szklanną merkuryuszem napełnioną objawił obecnym nieznaną dotąd własności ciężkości powietrza. —

opisał to doświadczenie w dziele De Vacuo i profesor Akad. Paryz. Robervalius ogłosił że podobne doświadczenie zrobił już r. 1643 Toricelli we Włoszech. Magni odpowiedział na to że nie myśli się podawać za autora tego wynalazku ale że tego który pierwszy drukiem je ogłosił iakoż tak było i w rocznikach nauk figurować powinien co do tego pierwszeństwa Warszawa i Kopernyki.
(można by tę scenę opisać jako obraz – życzyła sobie by żeby do każdego rozdziału była winieta pisana.)
Do Astronomii o słavniejszych astronomach –
Poczobut – Śniadecki ogden mieć miejsce –
Kiedy o Herschelu wspomnieć że w jego wszystkim domu w Slough niedaleko Windsor – Śniadecki przebywał w r. 1787 i wraz z nim z podwórza jego czyli z obserwatoryum którego dachem było sklepienie niebieskie różne postrzeżenia czynił. –
Przez teleskop Herschela z mlecznej białawości drogi mlecznej przedstawiła się gromada gwiazd –
Toż się okazało z tak zwanemi nebulozami czyli białemi plamami rozsianemi na niebie, które są także gromadami gwiazd ściśle nierozpoznanemi –
Śniadecki gorzej w Slough od końca czerwca do 10 Paźdz. aż o godzinie pół do 4tej z rana aż do świtu. wraz z H. śledził bieg Saturna i satellitów jego. –
W obserwatoryum Oxfordzkiem przez wyborną lunetę Śniadecki wśród jasnego dnia widział gwiazdy czwartej wielkości przez południk przechodzące.
Wszystko w naturze zaymnie tego co ma cokolwiek czucia i gustu, od kwiatka co leży na ~~łące~~ powierzchni ziemi do kruszcu który w jej łonie zamknięty. Ziemia naszem mieszkaniem, ziemia nasza – badajcie ją i jej dziwy badajmy poznawajmy swoje. –
La plante desséchée c'est le cadavre de la fleur, la graine c'est l'âme – semez la, et voilà la fleur ressuscitée. –
Co się dzieje w czasie zupełnego zaćmienia księżyca.
Pendant les trois heures et 36 min. que s'opère l'éclipse la lune présente successivement les phases et les octans de sa révolution mensuelle de 29 jours 44 minutes et 2 secondes

36. D'abord le premier quartier; puis la nouvelle lune c'est à dire la disparition; ensuite, le dernier quartier et finalement la pleine lune ou le rétablissement de l'astre entièrement dégagé de l'ombre du globe terrestre et se retrouvant en présence du soleil. Il ne faut pas s'attendre à voir le disque de la lune entièrement privé de lumière même quand l'éclipse est totale, parceque elle reçoit quelques rayons lumineux qui viennent par voie de réfraction l'éclairer dans le cône d'ombre de la terre, qui cependant n'est pas moins de 300,000 lieues de longueur, et par conséquent se prolonge encore de 220 000 lieues au delà de notre satellite. Pourtant, on a vu la lune quelquefois disparaître complètement, lorsque l'atmosphère chargée de images ne lui envoyait plus de rayons refractés. — Toutes les éclipses de lune complètes ou visibles dans toutes les parties de la terre qui ont la lune au dessus de l'horizon sont partout de même grandeur, ont le même commencement et la même fin. C'est toujours le côté oriental du disque de la lune qui s'immerge le premier, c'à'd. le côté gauche quand on regarde du nord. —

O insówkach porównanie do klasztornego życia, bardzo piękne w Skarżce na dzień 31 Marca.

O nauce przyrodzenia w obwiku Duchownym na 6 Kwietnia.

38. Myśli do dopełnienia najgłówniejszego celu zakładu: do kształcenia kobiet mnie oddanych na żony, matki, panie.

Dobroczynność zajmie wielkie miejsce –
będzie kassa ubogich
będą roboty –

Kassa ubogich będzie się napełniała składkami
co-miesięcznemi z własnego grosza uczennic
i podatkami które się obrzernie obmyśli –

Roboty będą rozmaite – a będzie ich dosyć, bo
cały post, cały adwent i wszystkie piątki przez
rok cały będą im oddane – tym sposobem przez
dobrego uczynku wyprawią się cztere rozmaite
roboty – będą kompletne wyprawki dla dzieci
kompletne oporządzenie kobiety
— mężczyzny

oczywiście co do bielizny i lekkich materyi

 Dziennik korrespondencyi mojéy aktualnéy.

d. 12 Paźdz. do P. Działyńskiéy
d. 14 Paźdz. do Marcinkowskiego
d. 15 — do P. Ożarowskiéy
d. 18 — do Pani Galichet
d. 21 — do P. Komarowéy
d. 30 — do Wodzińskiéy
d. — — do Jundziłłowéy
d. 31 — do Szyrmy.
d. 1 Listopada do Pani Nightingale
d. 10 — do Panny Czackiéy
d. 20 — do Nakwaskiéy
d. 10 Grudnia do P. Działyńskiéy powtórnie
d. 18 Grudnia do P. Arturowéy Potockiéy
d. — — do Marcinkowskiego odpisując mu.
d. 9 Stycznia do P. Komarowéy
d. 10 Stycznia 1840 do Pani Martineau
— — — do P. Nightingale odpisując jéy

d. 11 Stycznia do Marcinkowskiego z prospektem —
do Wodzińskiéy, do Jundziłłowéy, do Nakwaskiéy także
do Matachowskiéy – 22 Stycznia –
Tegoż dnia do Marcink. do P. Józef. Lub. i do P. Galichet

46. Dziennik czynności naszych co do zakładu. — od 16 Grudnia 1839. (x)

d. 16 Byłam u Pani Bradi i odebrałam prospekt poprawiony.

d. 17. Przepisałam go na dwie ręce, dałam Karryowey — i byłam z Karryową w uczeniu jednem i na pensyi Pani Shenaken — jedno i drugie mi się nie podobały.

d. 18. Napisałam do P. Art. Potockiey i do Marinkowskiey. Miss Hodgson odesłała prospekt po angielsku.

d. 19. Mąż przepisał franc. i ang. prospekt.

d. 21. Mąż był u Księcia oddał mu prospekt i prosił czyby nie można otrzymać patronatu Lady Granville ambasadorowey angielskiey. — (Nemorino)

Do końca roku zajęci z prospektem i nakreśleniem planu nauk obszernego.

Dziś, 2 Stycznia 1840 prospekt już w druku a plan w ręku Morozewicza, który go na francuskie tłumaczy.

Dziś, 10 Stycznia ~~p~~ dostany prospekt od drukarza ~~i~~ — i zaczęte wszystkie i wydawanie w Imię Boże — plan, z rąk Morozewicza i moich oddany Panu Jourdain do ostatecznej poprawy.

Dziś 13 tgo plan wielce pochwalony przez P. Jourdain gotowy do druku — i oddany. —

d. 16 odpowiedź od Pani A. P. — Niech ją kusek zdrowie

(x) od d. 12 Paźd. 1839 (kiedy rozmawiając wieczorem o smutnej godzinie o losie i przyszłości naszej z mężem, zdecydowaliśmy się na urzeczywistnienie tej dawnej skrytej myśli) pracowaliśmy nad pismem różnych listów i nad układaniem prospektu — chcieliśmy doskonałego od razu prospektu, nie ufałem sobie i radziliśmy

się wiele osób, Pani Bolloc i Montgolfier, Bradi Mezznera, Jourdana, Moraczewicza, Kunata, Platera – to wszystko bałamutno było przyjazne wołaniem Quadrolitko Pani Bollac. Morozewicza i Jourdani okazali nam się najprzyjemniejszemi – nareszcie po wielu nieukomentarzach mąż utorzył przepust jak jest i jak go dziś odebrałam od Pani Bradi – życzę żeby tyle się podobał, ile mi przykrości sprawił. —

48) Człowiek jeśli żyje ~~zupełnie~~ w przeszłości staje się odludkiem, jeśli w teraźniejszości samolubem, jeśli w przyszłości widoznem — należy więc jednoczyć w sobie te trzy życia — tę trójcę czasów: —
Wszystkiemu w pełnie religia dała początek — a więc i poezyi +
Poezya wszędzie zaczęła literaturę — poprzedziła prozę i historyę. Uwaga wodz- czyż nie są najwyższymi poetami?

Osoby które by można wezwać do pomocy

1 Wilwicki do polskiego języka i literatury. –
2 Meiżner do historyi porownawczej jeśli się okaże że umie po francusku – jako też do zwiedzania gabinetów – może i do Arytmetyki.
3 Desdouits, autor du Livre de la nature, do historyi naturalnej.
4 Bielska do muzyki dla poczatkuiących i dla Bożeny – jako i do pilnowania czasami.
5 Platerowa poczciwa do robotek wykwintnych a zwłaszcza do kwiatów, także i do muzyki. –
6 Kanycowa nienaumowana – do wszelkich robot.
7 Książe, Plater Ludwik, Morozewicz, do examinów. dwaj ostatni do zwiedzania ciekawości. –
8 Zuniewska, Goutaud, do sprawunków ubiorczych.
9 Miss Hodgson do lekcyi angielskiego języka.
10 Proboszcza Chatillot, Noel, na dyrektora i opiekuna duchownego katolickiego.
11 Pana Coquerel na opiekuna duchownego protestantów
12 Parzewskiego do akkompaniamentu czyli do wtórowania –
13 Ordę, albo Fontanną do muzyki –
14 Zuniewski do zwiedzania przemysłowych rzeczy.

Bez myśli.

Ze słońcem chowającem
się brzegi obłoków tak
bledną jak nadzieje nie-
dojdą wieku z czasem.
Natura wszelkim czasom
i porom od rana do
wieczora równie jak
życiu od kolebki do
grobu daje piękności
odmienne a przechodzi
się z jednej do drugiej
bez potrzeby nieznacznie.

(Kopia stara dawnych na
pamiątkę, wysokie rydz-
uczny pisana zgłoś nieboszczyk)

56. O kobietach niektóre szczegóły –

Prawo salickie zdaje się od Gallów wzięło swój
początek – wykluczyli oni kobiety od dziedziczenia
ziemi, bo chcieli żeby każdy właściciel był żołnierzem.
U Germanów kobiety choć bardzo szanowane nie
miały prawie posagów. Podobne wykluczanie kobiet
było pospolite u ludów teutońskich – Likurg także
w Sparcie je zaprowadził

<u>Do historyi kobiet</u>. Nic pewniejszego że oświata jest
miarą znaczenia kobiet – im lud ciemniejszy tem one
nieszczęśliwsze – w Rzymie choć prawa im nie sprzyjały
prawie miały wpływu wielki i że najczęściej na czas
rzymu stygną imionami Klelii, Lukrecyi, Porcyi, Kornelii,
matrona rzymska stała się godłem cnoty – toż wszędzie
X było i zawsze, a dziś w narodach oświeconych stanęły na tym stopniu, że od praw i ustaw nie mają prawa nic żądać ale czerpać wiele od siebie – Prawny mi
pośredniczyć a dziś niedostępne dla kobiety – ta jedynie
do czego zdatna nie jest – wojsko, urzęda, prawodawstwo
ale z resztą może być autorką, artystką, nauczycielką,
wszystkiem – niech że się nie skarżą tylko niech umie-
ją korzystać –

Les nations sont grandes en raison du respect qu'elles
accordent aux femmes, car toutes les vertus, semblent
se tiennent étroitement. – (Aimé Gatti de Gamond)

Les supériorités sont très rares chez les femmes. –
(a która bardzo się wznosić rozumem, to sama prowadzi
się nie umie – świadkami Pani Stael i Pani Sand dwie
najwyższe rozumy kobiece – jakie egzystowały.)

Nie pojmuję dla czego skarżą się na poniżenie kobiet, czyż
każdej męże się nie wolno czego tylko chce – i czytać to
wiemy, że się nie uczy innego porządnego. tylko romanse czyta.

Aujourd'hui chaque femme est appellée à la propre régénération
L'amour de la toilette chez les femmes est aussi pernicieux
que l'amour du jeu chez un homme. –

Pour la femme il n'est de bonheur que dans la vie privée; mais elle doit participer à la vie publique au moins par la pensée. —

Dobrze żaden mężczyzna nigdy nie powiedział o stopniu nauki jakiej sobie życzy w żonie: „niech nie wymyśli nic sama, ale niech potrafi zrozumieć wszystko."

58. (1842 - 4 Stycznia)

Podobno z tych wszystkich planów i przepisów skończy się na jednym owocu. -

Wychodzi tu w Paryżu ~~dzieło które~~ Cours complet d'éducation domestique pour les filles myśl zdaje się wyborna - Autorowie wszystkie nauki objęli zacząwszy od nauki czytania, od lat pięciu (do ośmnastu) udzielając ie porzytemu nierównemi w których tygodnie stanowią rozdziały i gdzie stopniowo iest wszystko, co panna dobrze wychowana umieć powinna - kiedym przepis przeczytała wydało mi się dzieło takowe ideałem, perfekcyą, ale w wykonaniu acz dobre i pomniejsza doskonałem się nie okazało - W naukach stopniowo udzielanych musiały koniecznie zajść powtarzania i niedokładności i zaszły w naukach tak prowadzonych razem (do ...) z jednej musiały wodać się mieszanina i nieład i wdały się - weźmy na przykład 29ty Zeszyt dla 10 letnich dzieci - do 14tu ~~[illegible]~~ iest w nim nauka dla matek - Kawałek geografii, początek mitologii - ~~[illegible]~~ gramatyki, historii naturalnej panowanie Franciszka I, uwagi nad wiekiem Augusta, z literatury ustawek z Delila, z Pani Campan, życie Cuviera i ~~[illegible]~~ o rycerstwie - proszę zważyć sobie co to za chaos - Jest zapewne w tym niepomału wina złego układu, ale iest i grzech pierworodny w zasadzie, w pretensyi udzielania z jednej wszys-

tkich nauk w iednem dziele. — Ale mnie się zdaie żeby to można lepiey choć skromniey zrobić ograniczaiąc się iedynie do historyi i do tych nauk co z historyą związek mieć mogą i nie przeznaczaiąc tego dzieła żadnemu wiekowi, ale puszczaiąc go tak w świat iak zwyczayne dzieła edukacyyne się puszczaią — niech ie matki czytaią, i niech z niego uczenie mała dziewczątka — niech dziewczątka dorosłe czytaią ie przy matce tłomaczą na inny ięzyk, niech potem nie bawiące czyta ie sama, wyciągi robi, z innych dzieł — tam wskazanych — bogaci się Bo ia wziąłbym tam iedynie powstawałam płynące nauki które inney kolei nie znaią tylko kolej czasu — historya naturalna, astronomia, fizyka, chemia, arytmetyka, geografia, gramatyka i t.p. byłyby wykluczone bo to są nauki stoiące — wszystko one są zapewne zmianie, postępowi ależ trudno ie dzielić na lata

Do płynących nauk należą

Dzieie religii — prawdziwey — stany zakon, wojny, kościoł —

Wspomnienie o mitologii i różnych wiarach

Dzieie wszystkich ludów iakie były i są

wspomnienie koleią lat o słownych ludziach wszelkiego rodzaiu, tak wyznaczynach iak kobietach, tak pisarzach iak artystach a zatem

historya literatury, sztuk pięknych, wy—

60. przemysłu, dobroczynnych zakładów
nalazków, bo te wszystkie rzeczy prawie były
ludzi i ich imiona i życie po części są
wiadome —
Typ mojej pracy byłby podobny
Przewodnikiem, wstęgą, nicią byłby czas,
upłyniony od początku świata do dziś —
naprzód wieki, lata, później, mniejsze cząstki czasu (całym podziałem
w pierwszym pojęciu byłaby n. p.
historya świata do potopu
zdania różne o dawności świata
coś o częściach ziemi zamieszkałych wtedy
wspomnienie imion ludzkich, wynalazków
które z tych czasów zostały
w drugim od potopu do powołania Abrahama
i tak koleją wszystkiem co z tych wieków
zostało — i słowo trzeba tego podziałki
Egipcyanie — Assyryjczycy, Chińczycy i t. d. czem byli
w tych wiekach co już znali — jakie bu-
dowle wznieśli i t. p.
Dalej, dalej słowo już zjawia się Mojżesz
Homer, już periody rozpocznę nowy oddziałek
literatury i już osobne dla nich biografie
o wszystkiem ile możności wspomnienia
w miejscu swoim, właściwem — nie mówić
o zegarku przed wynalazkiem okrętów — o druku
tak przed pismem i t. p. —
Tak postępując ciągle i każdemu ludowi
stawiając w ciągu własny oddziałek godny je-

rzędny już do Lit. Polskiej - wmięj byłabym ob-
nayobszerniejszą - a w ogólności zaczęłabym prze-
pominiała wszystkie stanowe jak szlachtę, ra-
czej świecką jak duchowną stanów —

Otrzymując z czasem owa historyą prawdzi-
wie porównawcza - byłaby owa obrazująca
rok zacząłby więcej tylko oryginał jak dawniej weź-
ale jabym zawsze pewnemi okresami - sam
brała i nowe przypadki czy tytuły brałabym
z obecnie najgłówniejszego ludu - wypodobniać
ludzie jak dzieje się kiedy Francuzy zawsze wszy-
w których obecnie - co się uważa za dzieje
na czele władzy - tak u mnie byłby napomi
lud żydowski - do N. Chr. przemięcy wspominane i dalej
i do końca Zbawcy — Okresy ich
historyi byłyby wtedy wszelkimi zmianami —

Wzięłaby też nowe zawsze podobne historyę
w którejbym źle mówić żadnej chwały
żadnego jednego czynu opuścić ani dzie-
ła i byłby na to oddziałek osobny - w któ-
rymbym także przebieg dawała celniejszych pi-
sarzy - wiedzieć mówić a nawet prze-
wodzić nie trzeba - bratkowy się po opra-
cowany się zrobiło toby się zrobiło - każdy opra-
byłaby w sobie skończona - mówiłby sami
sobie swoje własne —

Tablica chronologiczne na sposób Jarwina
byłyby użyte na końcu każdej epoki
dla sprawdzenia dat łaczniejszych

62. Myśli do mego dziecka –

Do przedmowy. – Ja nic nie chcę sztomaczyć, nic nie chcę odmieniać, nie umię do tego ani zdatności ani władzy – jestem jak ów ekonom co przychodzi do wróżki źle urzędowanej, gdyby można wiele rzeczy zgruntu odmienić byłoby łatwiej zrobić co dobrego ale jemu powiedziano – Zostaw rzeczy jak są tylko cię ulepszaj – on tak robi. –

W dalszych rozdziałach w drugiej części trzeba naznaczyć rolę Ojca – ja niczego od niego nie żądam ani żeby piastował, pielęgnował, uczył, tylko tego żeby wypowiadał i karał; a więcej jeszcze karał dawno twierdzę nieodmiennie jest potrzebna – z których dzieci ludzie do rzeczy wyrośli – z tych co się bały Ojca przestaną się bać dzieci – Matka na czego władzy osobnej opinii powinna – niech matka nie bije nigdy ale ojciec może. –

Dat znaczniejszych – a może podziału głównego byłoby także na tygodnie – bo to ten podział który dozwala a nawet wymaga rozmaitości – ale nim zatemby być zachowana jak najzupełniejsza harmonia – co do ogółu historyi, do tej dzieła, wida by przydatna była dzieło Amié Martin de l'éducation des meres de famille, ale z najdluższe względu historycznie niż edukacyjnemi.

Staty biorę zamiar (16 Styczn. 1842) jeśli się nie uda Poznań pierwej zarazby zebrano na ten cel, obrócić jak by na prenumeratę naprzód na kurs moralności a potem na ten kurs historyczny – przechodzi wże żeby to mogło być coś dobrego i użytecznego i ten podział na tygodnie i na lekcye co raz mi się lepiej podoba – bo idąc wrónami trzeba rozmaicie podziałków a gdzie te podziałki lepiej mogą się udać i wziąć jak w taki sposób. – Może się ciągnąć razem historya ludów i narodów historya religii, historya kobiet, historya literatury, historya sztuk pięknych i wynalazków, i historya polska 1° (Każdy tydzień obejmie jeden okres czasu i wywiązać się w nim będzie trzeba naprzeciw za wszystkiego znaczniejszego co zaszło w tym okresie – w końcu zaś powinno być zawsze zebranie treściwe ~~wszystkie~~ tabelowane rzeczy przytoczonych do nauczenia się na pamięć – nazwiska, i daty, dzieła. wystawiam sobie coby to za pomoc taka nauka była dla matek tak się uczyć z córkami. – w przedmowie należałoby wystawić różne sposoby użytkowania z tego, boć niema książki, na świecie z której ~~dzieby~~ – według prostego naszego wyrażenia – bez trudów tyczasowie jakby łopatą wiadomości (w głowę nakłaść c nabrać) można. –

64. (6 Stycznia 1843) (niewykonane Dzyaszeka)

ze Proza

(Frantyka często pomocniejsza od naymędrszych teoryi - morze dziś panienki może widzę naylepiey iak wiele tego dzieł potrzeba do uczenia ich - Jedno które wraz z niemi stworzę a które zdaie mi się będzie bardzo użyteczne będzie o literaturze ale ułożone w nowy sposób - Będzie to iakby pomniki t.i. wspomnienie o wszystkich dziełach celnieyszych, klassycznych, które przetrwały wieki koleią lat przedstawione. -

Będzie naprzód wiadomość krótka o Autorze

Daley treść dzieła -

Potém sąd o niém i iakie mieysce w pamięci trzyma -

A wreszcie wyiątki zastosowane do młodzieży i takie żeby się ich można uczyć na pamięć. -

Zacznę się od Biblii - a raczey od pieśni księga Moyżesza -

2 - Iliada -

66. Moie Nauki. –

Kurs móy na dwa lata –
i dwa drugie każdy po roku.
Jeden Kobiety
drugi – Dzieie Dobroczynności.

Kurs o Kobietach byłby i miły i łatwy – tem bardziey że mam iuż plan iego i wiele wyrobionych kawałków.
Zacząwszy od Ewy chronologicznym porządkiem czytałabym im albo opowiadała życie czy wspomnienie wzorowych kobiet – miałyby razem obraz z iedney strony dzieiów i postępu świata bo w niczem lepiey iak w kobietach nie odbiia się ~~lepiey~~ duch wieku – Nie byłoby w tey liczbie Semiramid, Kleopatr, ale byłyby niektóre święte zgoła wszystkie cnotliwe i z przykładu których korzystać można.
Sposób udzielania tego kursu byłby taki:
Jabym czytała
Panny by w połowie pisały – w połowie opowiadały dwie iednak albo iedna wyciągnąć by zawsze musiały naukę.
Dwa razy w tydzień byłaby ta lekcya – 80 kobiet znalazłabym – bez wątpienia.
Nasza Jadwiga – miałaby mieysce – Pani de Sévigné także – z Angielek trzeba brać także nawet żyiąca Mistriss Fry, Miss Edgeworth – albo też żyiącym dać pokóy. NB. Być trudnos w wyborze. –

Kurs o Kobietach.

Tego kursu biografie byłyby że tak powiem tylko obrazkami, bo chcąc go prawdziwie użytecznym zrobić należałoby wystawić w nim historyą kobiety, a przeprowadzając ją przez wszystkie wieki pokazać czem była i czem dziś być powinna. – Niewiem czybym potrafiła sama i od razu taki kurs utworzyć ale może przy dobrych radach i Dziełach za czasem zrobiłoby się to. Zawsze zacząć warto. –

Do tego kursu czytać dzieło Niemieckie Weibliches Geschlecht. –

(d. 7 Lut. 1840) Dziś zupełnie wiem zdanie żeby, da Bóg, zrobić z tego kursu coś większego, coś pięknego i zupełnego tak jak wyraziłam w moim planie Filozofią niewieścią historyi. W rzeczy samej jakby to było pięknie kobietami odznaczać duch wieku – i co za poetyczny i malarski sposób – czy będę miała dość talentu i nauki na to niewiem zacząć warto – Yzbierać – co się uda. –

Lherminier gdzieś napisał: „Le peuple accusa parce qu'il ne sait pas aimer; instruisez le davantage et sa justice commencera" – można by to do Kobiet zastosować!

70. Wzmianka o sławnych kobietach

Panowanie Karola VII we Francyi silna następczy Joanne d'Arc, Agnieszka Sorel, Marya Andegawenska żona Karola – (Obacz o niej dzieło Hallama I, 127.)

Darmo dzieje nam dowodzą że we wnętrzu stanu pobrzęty powiż kilka wyjątków przez małżeństwo najgroźniejsze... grała – co tam wysoko postawiło Jadwigę, Annę Jagiełłonkę, Maryą z Burgundyi, Annę z Bretanii i tyle innych. Oto że o ich życiu się starano. –

Historia małżonków zawsze się wstawiała tak i o żonie Ludwika XI mało kto wie – przecież ten obraz z jéj życia a jaki? Oto kiedy ukradkiem wiersz czytać śmiała – Mąż zakazał tego surowo – ona przecież nie słucha – i on ją schodzi. –

Pozwolny sobie tom brac' się do historyi
Czy nie lepna imię Panny de la Lézardière iak te inni romanistek – i teraz czytam o ciebie (1841)
„M. Francisque Michel a publié le 1er vol. des Mémoires de Philippe de Comines, dû à l'érudition si remarquable de Mlle Dupont, déjà éditeur des mémoires de Pierre de Fenin et qui en poursuivant cette marche, pourra voir un jour son nom devenir dans les études de notre histoire une autorité comparable à celle qu'offrit au siècle de Louis XIV dans l'intelligence de l'antiquité grecque l'étonnante Mme Dacier.

Mowitz o emancypacyi kobiet P. La Rochef. Liancourt na posiedzeniu moral. chrz. tak mówił: „ Je compte pour nous aider sur un puissant secours qui en assurera grande circonstance de sa mission civilisatrice n'a manqué [illegible] et vous devinez que je veux parler de l'influence des femmes; car nous ne saurions oublier que la femme doit le type [illegible] est marié a commencé notre régénération humanitaire si bien qu'à considérer le mouvement que les femmes ont imprimé depuis la redemption à la civilisation européenne, on dirait qu'en réalisation du symbole chrétien le christianisme tout entier s'est incarné en elles; nous ne saurions oublier, que dès le principe il leur a été donné de propager par les [illegible] persuasion du cœur et de l'exemple les enseignemens que prodiguent la parole des apôtres, que ce sont les matrones romaines les Eusphorones, les Paule qui ont conduit au pied de la croix les grandes familles consulaires que la Fr. l'An. la Pologne et presque toutes les nations europ. ont été initiées par des femmes à la loi du Christ –

72. Kurs o dobroczynności.

Moim zamiarem iest nauczyć wasze wychowanki co to za wielkie są obowiązki bogatych. — a żeby umiały ie dopełnić — uczyć ie dobroczynności iakby nauki iakiey — iesli która serca tak czułego mieć nie będzie, ażeby sama z siebie była miłosierdną, żeby się dzieliła z ubogiemi niechże będzie dobroczynną z przekonania.

Dziesiąta część tego co ma należy się ubogim z prawa — i taki podatek należy do Skarbonki od ich pensyi —

Są dzieła Degeranda w tey mierze bardzo piękne Religii tu będzie tryumf — bo owa dobroczynność nie była znana od pogan. — Dzieciom ich uwieściać iakie były zakłady dobroczynne naypierwsze — ludzi zacnych i świętych którzy ie wymyślili wydoskonalili wspomnieć — a iak tylko będzie o zakładzie który iescze istnieie w Paryżu zaraz ten zakład odwiedzić — kiedy o S. Wincentym a Paolo wspominać do podrzutków — kiedy o l'Abbé de l'Epée do głuchoniemych i t. p. — Co dla Polek i dla Irlandek (iesli ie mieć będą) tę dobroczynność z przekonania do ludu wszystkie- go stosować — a kłaść to bardzo w głowę: że nie samym chlebem człowiek żyie i że iezeli ieśli zastąpić nagiego odziać, głodnego nakarmić nauczyć nieumieiętnego iescze większe, bo wyższa dusza od ciała. —

Drieta do tego tomu 73.

Des classes dangereuses de la population dans les grandes villes et des moyens de les rendre meilleures p. Frégier 1838. deux vol. chez Baillière.

" La société a pour éternelles protectrices, la religion, qui est de source divine, et les lois, qui sont des commandemens sanctionnés par des peines; elle repose encore sur trois larges bases, la propriété, le travail et l'ordre. Ces deux dernières garanties suffiraient à sa sécurité, même à l'égard des classes qui ne possèdent rien: mais quand des passions ardentes les agitent, quand des vices honteux les dégradent quand le gain du jour ne suffit plus à leurs besoins, à leurs désordres, les classes malheureuses touchent alors de bien près aux classes dangereuses. Bientôt en pareil cas, elles demandent à des industries coupables ce qu'elles ne veulent plus devoir à des occupations honnêtes, mais pénibles; bientôt ces classes se recrutent de tout ce que l'oisiveté rapproche du vice et que le vice conduit au crime. L'ivrognerie, le jeu, le vagabondage, la misère, la prostitution grossit ainsi sans cesse dans les grandes villes le nombre de ceux que la société redoute.

Que manque-t-il cependant à ces classes pour s'arrêter sur la pente qui entraîne au crime? l'amour du travail et de l'économie. Le travail moralise bien plus efficacement que les lois; la pauvreté réduite même au dernier degré se suffit encore tant qu'elle conserve des forces, du travail et de l'ordre.

Moralizowanie [illegible] przez [illegible] gra. Rzadziej Zabobonstwo – a tym więcej towarzyszy rozpustnie. [illegible] kobiety.

74. „La charité est le premier des devoirs; il est horrible de garder un superflu lorsqu'on a autour de soi des malheureux qui manquent de tout. Qui ne frémirait d'être assis à une table somptueusement servie tandis que des créatures humaines mourraient de faim tout à l'entour sans oser y toucher; voilà cependant ce qui se passe journellement — à l'exception que les riches et les pauvres ne sont pas en regard — La charité est une justice. — Les femmes ont sur cette terre une mission spéciale d'amour et de charité. —

Il n'est pas juste qu'un homme utile sorte de ce monde sans qu'au moins après lui, une voix s'élève pour dire à tous ce qu'il a été et quels services il a rendus. —

~~Mieszkania do najęcia.—~~

~~1) Rys do Wacława — 6 —~~

Myśli do wykonania dla moich wychowanek —

Niech mają:

<u>Książkę abecadłową</u> — do zapisywania celniejszych imion, nazwisk, miejsc i t.p.

Książkę literatury do zapisywania z kolei dzieł czytanych według mego planu i spis dzieł czytanych odrębnie ze zdaniem. —

Książkę małą do zapisywania myśli, zdań, nauk, które się w ciągu czytania książek jakich a nawet w rozmowie uderzą. —

78. Ameryka. Coraz nowe są dowody iako ta część ziemi dawno bardzo zamieszkała — doktor Lund w 1840 r. w Brezylii odkrył w głębi tego kraiu w iaskini kości ludzkie tak dawne iakich może ieszcze na całey ziemi nie odkryto — i rzecz dziwna — czoło iest niższego składu iak dzisieyszych tak iż zdaie się iakby go nie było — a i to dziwna że na dawnych pomnikach mexyk. widzieć można wyrzeźbionych ludzi z podobnie zbudowaną głową.

W 12m wieku. Une double tendance, celle de l'idée chré-tienne qui éclairait la science par la foi, et celle de la pensée rationelle qui établissait la foi par des argu-ments humains se prononça nettement et se sépara en deux écoles distinctes: l'une est personnifiée dans S. Bernard l'autre représentée par Abeilard.

La réforme (Guizot) est pour appeler les choses par leur nom une insurrection de l'esprit humain contre le pouvoir absolu dans l'ordre spirituel. —

W Krucyatach nie szło o to kto grób Pański po-siądzie, ale kto świat pociągnie wyznawcy Chrystusa czy uczniowie Mahometa. Tę sprawę wytoczono przed sąd miesta świętego. — Ludy nie zrozumiały wtedy wszystkie znaczenia owey wyprawy idei; człowiek pewnie zawsze sam [illegible] ducha tego nie zna — [illegible] a kto [illegible] owoce zbawie-nia — ale trzeba było dla widzenia ducha wieku aby idea krucyat była wszystkim dostępną lepiey zatem było grób Pański [illegible] chcieć wyrwać tę ziemię ziemię duchowi i oddać [illegible] Synowi Bożemu. To więcey zrozumieli i poszli.

Jak w Petersburgu chciano zrobić powstanie [illegible] [illegible] na tron Mikołaja — Spiskowi wołali do ludu niech żyje Konstytucya, żona Konstantego —

L'homme est supérieur à l'ange parce qu'il aime et croit sans voir — (Louis Bertin)

Comme l'inspiration reli. convient aux femmes ! Comme cette patience et cette soumission qui ne contente pas parce qu'elles viennent de l'amour leur sied et les honore. Les femmes ici bas ont un mystère de plus à admettre que les hommes le mystère de leur inégalité et de leur dépendance. Mais pour en supporter la bizarre obscurité Dieu a donné aux femmes une plus grande puissance qu'à nous de croire et d'aimer sans comprendre. Comme il les a entourées de plus de mystère il les a douées de plus de foi et de plus d'amour, mesurant toujours la force au fardeau. C'est par là, c'est par ce don de croire et d'aimer, c'est par cette croyance de l'incompréhensible que les femmes sont adm. disposées pour la rel. L'amour et la foi, qui dans l'homme sont une sorte de sacrifice ou de confiance imposées à son esprit, dans la femme sont le penchant et la volonté même de son âme. Aussi je ne saurais dire combien la révolte et l'indépendance dogmatique me semblent répugner à la nature de la femme combien cela la gâte et la fait moins et pire que l'homme car elle n'a pas cette force de raisonnement qui dans l'homme donne au doute et à la révolte un certain air d'audace et elle perd de gaîté de cœur cette clairvoyance merveilleuse qui fait qu'elle démêle clairement sa route à travers l'obscurité des mystères. J'ajoute que la femme même quand elle se révolte contre Dieu et contre la société, ce qui peut paraître hardi et grand, a commencé cependant presque toujours par se révolter contre son mari, ce qui rabaisse aussitôt la lutte à la taille d'une querelle de ménage. J'ajoute encore qu'il n'y a rien de si facile et de si banal

80. que la révolte puis de ce côté que ce genre d'insurrection se procure ni grand génie ni gr. caractère, qu'il suffit pour cela d'aimer à n'être pas contrarié, genre fort commun dans le monde et qu'enfin eut-on le talent de grossir et de grandir la révolte originelle, à l'aide d'autres insurrections contre les lois de Dieu et du monde, la mesquinerie de l'entreprise primitive se sent toujours. Les grands doutes, les grandes colères, les grandes ironies de lord Byron conviennent donc fort mal aux femmes. Douter, contester, quoi de plus aisé en toutes choses? Il ne faut pour cela qu'un peu d'esprit et beaucoup d'orgueil. Les femmes qui ont par la foi et par l'amour une sorte de seconde vue échappent à la médiocrité de l'esprit, médiocrité qui n'est nulle part plus sensible que dans les efforts que fait l'intelligence pour comprendre ce que leur cœur doit seul sentir; il leur reste d'échapper à l'orgueil ou plutôt de le dompter. Elles ont pour cela des facultés admirables, surtout ce sentiment d'amour qui fait qu'elles s'inclinent si volontiers, pourvu qu'elles aiment, défié-on cela des h. dont l'amour tient de l'orgueil et qui rapporte à soi et à ses mérites le dévouement qu'il inspire. Tout dans la f. est donc préparé pour croire et aimer sans comprendre — leurs pensées s'élèvent quand elles, en vous lisant, ont trouvé leur véritable essor — Non — que les femmes n'aient aussi à lutter et à combattre — elles ont aussi leurs doutes leurs agitations, leurs anxiétés leur cœur souffre autant que notre fierté souvent et leur fois plus peut-être — Il est dans la nature de l'h. d'aboutir au scepticisme ou au désespoir et dans la nature de la femme d'aboutir à

l'amour de Dieu. Laissez à elle ce nom. Etc.
il y aura toujours dans les femmes plus de S. Thérèses
que de Stael plus d'amantes mystiques de Dieu
que d'audacieuses novatrices. L'effort du cœur
et de l'esprit vers un idéal palpitant encore se
sentira dans l'œuvre de S. Th. et dans l'imprécation
de Corinne.

Depuis 1830 les champs littéraires furent dévorés
d'une lave ... on voulait tout détruire
et les hommes les plus distingués s'empressaient
à l'œuvre. On essaya même de détruire la
femme et d'en faire un homme. Là il fallut bien
s'arrêter. Cette dernière et choquante inégalité entre
les deux sexes après avoir occupé six années le
sublime atelier d'une femme de talent s'écroula.
et l'on reconnut l'inutilité de l'effort.

L'excessif et l'immense n'appartiennent pas aux des-
tinées de l'humanité. Nos désirs seuls sont infinis.

82. <u>Myśli do nauki historyi powszechnej.</u>

Mnie by się zdawało dobrze osadzić ię całą iakby na dwóch pniach z których ieden kończyłby się gdzie by się zaczynał drugi — Temi pniami byłaby <u>historya Żydów</u> i <u>historya Francuzka</u> — (x)

Historya Żydów od początku świata do N. C.
Historya Francuzka od N. C. do dziś —
Tak Adam był w prostey i zmienney linii naddziadem Abrahama, Jakóba, Mojżesza — tak przed Augustem ieszcze początek Francuzów w Gallach znaleźć można —

Z tych dwóch pni niechby inne ludy wychodziły a ich chronologia niechby mierzyć tamtych była i tak n. p. za Abrahama to a to się działo na reszcie ziemi (niewiele)
toż za Mojżesza
za Salomona i t. d.

Geografia winna by także iść stopniowo —
Z historyą Żydów skończyła by się (prawie wszystka) historya starożytna — wcisnąć by do niey i Józefa —
a do historyi Francuzkiey poprzyczepiać całą nowożytną — Zakończyć tę naukę obrazem ogólnym geograficznym i historycznym dzisieyszego świata. —

Bo trzeba pamiętać, że moie panienki będą niby umiały to wszystko, ale bez porządku bez całości, to nadać im chcę — wszystkiego

" inne nauczyć się ale mogą, ale niech będzie kanwa w ich główce, kto przyzwoite, rysunek będą wyrzynały potem co zechcą i już na przyzwoitem miejscu. —

W ogólnym obrazie dzisiejszego świata wspomnieć dawności rozmaitych ludów — znajdzie się tedy kilka które przetrwały wieki — bo Chińczycy Persowie, Egypcyanie, Arabowie są tam gdzie byli za czasów Mojżesza, a może i Abrahama — ta trwałość ma coś imponującego a w tem dobre że prawdziwość Biblii potwierdza. —

W miarę jak historya tych ludów wzmiankowane będą — ~~zapu~~ pokazywać im pomniki — trzeba katalogów dokładnych — tych kompletnych bogactw — Luxor zrobi wrażenie kiedy obok panowania Sezostryja oglądany będzie. —

NB. Gdyby to być mogło należałoby do historyi tak skróconej każdego ludu przywiązać jakiś szczegół drobny, ale któryby został w pamięci — bądź czyn piękny, prawo pożyteczne — zwyczaj do naśladowania — byłby to obrazek moralny dla damy.

(x) Gdybym mogła sobie pochlebiać że same katolickie może będą to bym wzięła historyę Księżów czyli Kościoła za drugi pień — i tak zrobię jak pisać będą da Bóg po polsku — w takim sposób historyą powszechną. —

64. Myśli do hist. powszechnéy przy czytaniu Bossueta.

- Do przypisania. Wychowańcy będą umieścili zapewne wiele cząstek historyi - taki obraz nada całość tym cząstkom.

Zabyt. nie wyrzucać z literatury. W hist. powsz. nie będziemy wcale mówili zkąd to i iak te czasy wzięły - to wspomnienie o dziewiczach, będzie należała do hist. literatury Mojżesz, Herodot, Tucydyd i inni tam znajdą miejsce z kolei.

O Geografii starożytnéy. Coby trzeba koniecznie to łączyć się z historyą i za każdey epoki pokazać na karcie iaki to był świat dawnych. —

NB w Bossuecie za krótko zostanowa o poganach — bo też w historyi trzeba połączyć w iedno owe trzy części.

Stopniowanie iak świat się zaludnia iest także nie-mniej ciekawe — i nie wątpię że to można iaki musiał iuż w zbliżeniu wyrachować i że za każdym wiekiem można mniéy więcey wymienić okrągłą liczbę ludności ziemi — a to byłaby rzecz zajmująca — Ja bym wzięła sobie po prostu miarę n. p. z ostatniego pół wieka — wiele od 1790 roku do 1840 r. przybyło ludzi — a były przez ten czas i mory i woyny i powietrza w wboczu i tak zmierzy szłabym do potopu. Byłaby to statystyka à la gadon, ale może nie mniey prawdziwa od tylu innych. Od potopu do dnia dzisiejszego lat 4184. —

O Ameryce przed iéy odkryciem. Zdaie się wielom (a mnie pierwszéy) że Ameryka nie żyje istotnie dopiero od iéy odkrycia — ~~była~~ od jej poznania ona iednak iak owe rośliny, o których to samo myśleliśmy, a które przecież rosły, kwitły, mnożyły się od początku świata zanim iakiś Linneusz albo Buffon ie ~~nazwał~~ odkrył i — Są nawet ślady formalnych dziejów Meksyku prawie od chwili iak się i historya nowożytney Europy zaczyna od 5go wieku ery chrześciańskiéy. W prawdzie historycy mieli dopiero po odkryciu (aczkolwiek krajowcy) bo pisma naszego nie znali - opowiadanie ich oparte na śpiewach ludu

Kawałki do historyi powszechnéy

O Królu Ryszardzie lwie serce. Imie jego było groźne
w Azyi i w Europie kiedy koń Turka przeląkł się na wi-
dok krzaku albo cienia, pan jego mówił mu: Czyżbyś Króla
Ryszarda obaczył?" Matki dzieci nieznośne imieniem Rysza-
rda straszyły. —

Ludwik święty był iednym z naylepszych z naysprawiedliwszych
Królów, on dowiódł prawdy rzadkiey że uczciwość naylepszą
polityką, a umiarkowanie niewas lepsze od zaborów: Wście-
cie gwałtownych czynów jego ktoś zapomni restytucyą. Miano-
wał Komisyą która rozkazał wyszukiwać jakie dobra niespra-
wiedliwie przyłączone zostały do dóbr Korony w ciągu dwóch
ostatnich panowań. Wszystkie poddawano prawym właści-
cielom a tych których nie można było dowiedzieć tych dóbr
wartość rozdano ubogim. —

W sławney bitwie pod Courtray (1302) gdzie Flamandy zwycię-
żyli ogromne woysko Filipa pięknego 4 tysiące znaleziono
samych ostróg złoconych które szlachta tylko nosiła — przy-
pominają się tu owe trzy korce złotych pierścieni które
Annibalowi złożono po bitwie pod Cannes.

---

i na podaniach — również iako i na hyeroglificznych pomni-
kach, ale przecież godne wiary się zdaje — Ixtlilxochitl (pew-
no nazwisko skrzywdzone à la polska) potomek królów
który za wylądowaniem Hiszp. panował pierwszym mię-
dzy dziejopisami krajowemi — Toltekowie iedni z naysła-
wniejszych ludów 4 wieki przed Hiszp. przybyli z daleka
z za morza do Meksyku — Meksyk dawny i Guatemala
podzielone były każdy na 3 państwa, z których każde
osobno się rządziło ale iednak iedno prym iakiś miało. Mon-
tezuma wstąpił na tron Mexico w 1503 r. i on pierwszy chciał
dopełnić wyraźniey tego pierwszeństwa sam panować a
dwaj drudzy żeby podległemi zupełnie iemu byli — Kiedy tego
dopełniając wyparł od tronu Tezcuco walecznego Ixtlilxo-
chitla przybył Kortez z Hiszp. Montezuma sądził że to
goście z nieba zesłani w pomoc iemu — za sprzymierzeńców ich
wezwał i to zdarzenie ułatwiło podbicie Meksyku.. Do dowo-
dów że te państwa dawno istniały dosyć powiedzieć że Hisz.
w 1519 r. zastali tam mocarstwa związane węzłami iakieyś
hierarchii, rozsiałych centralizacyi, rewolucyą we władzy

86. O proroctwach o skończeniu świata

W wielu latach odnawiano się to proroctwo — zapowiadane też na 6 sty. 1840 i które ma rzucało się rozgiłudzie. — Rok 1740 miał także takiej przepowiedni i to smutnie Ludwika XV, dworzanie też wyśmiewali proroctwa i weszło w przysłowie: Je m'en soucie comme de l'an 40.

Na rok 1654, i 1584 (rok Kochanowskiego) były takowe przepowiednie. r. 1584 wśród był ten smutny stawny rachunkom astrologów według których od dawnych lat miał być rokiem ostatnim i w wielu kalendarzach tak też naznaczony.

Greccy byzantyńcy pewni byli że koniec świata nastąpi 27m tysiącem świata — N. C. przypada na r. 5508, a zatem 7000 na rok 1492 tym czasem świat za lat miał się skończyć ile by się podwoił odnosząc z mocy ich. Ten rachunek pochodził z wiary mistycznej w liczbę 7 — z kombinacyi z pism S.

W r. 1186 wśród wówczas także miał się świat skończyć bo przy zaćmieniu ~~konjunktury~~ słońca konjunkcya planet miała nastąpić.

Ale najpowszechniejsze i najogólniejsze przekonanie było o r. tysiącznym. Wielu się zdawało że nie zobaczą tej liczby i rok 999 w trwodze przebyli. Wszyscy spół czesni dziejopisowie wystawiają obraz smutków tej wiary, pola były nie zasiane, warsztaty opuszczone — a co dziwnego wiele też z tego roku zapisów mnichów znanych na klasztory i duchowieństwo, w których akta takowe które się zaczynają wszystkie tą formułką: Mundi termino appropinquante..

To samo o nich trzeba powiedzieć co Ludwik Gregor powiedział o podobnych zapisywaczach przed r. 1584.. Byłem obecny podobnym testamentom i słyszałem ledwie że każdy wszyscy ludzie szydzą to

nikt dziedziczyć nie będzie mógł, a wreszcie że i dobra 87.
życia.

Oddawna wielkie konjonkcye Saturna były bardzo uważane i przeszły kardynał d'Ailly (r. 1414 ~~w którym żył.~~) w dziele Tractatus de concordia astronomicae veritatis cum narratione historica wyrachowałby z niezwykłą trafnością, ~~[illegible]~~ według których powiedział: ~~Wielki kiedy ona przyjdzie.~~ „Jeżeli świat do tej pory wytrwa, co tylko Bóg wie, będą wielkie i liczne odmiany na świecie i rewolucye, zwłaszcza w prawach." według rachuby P. Idelera z Berlina owa pora był r. 1789 a kto uważa zwłaszcza Francyą, przyzna że kardynał się nie omylił. — NB. Wiadomość tę Pan Ideler wyciągnął z dzieł kardyn. d'Ailly wydanych w Lowanium r. 1490, wraz z dziełami Gersona —

---

najwyższej, własności gruntowej, rzeczpospolite niepodległe i wolne rządzone dziedzicznie, duchowieństwo możne, bogate i silnie urządzone, wielkie miasta gdzie porządek wielki panował, handel rozległy, przemysł cudowny, mnóstwo obyczajów oględnych i wykwintnych rycerskich bogóley arystokracyi ~~[illegible]~~ z okrutnemi nadużyciami jakie dawał despotyzm, niewola i krwawa religia. — Prócz wspomnianego autora który napisał historyą Chichimeków, czyli dawnych królów Tezcuco warta czytania Monarchia indyjska Torquemada opowiadanie prawdziwe Bernal-Diaza, dowcipna ale nieścisła historya Solisa piękne dzieło Robertsona i to wszystko co P. Ternaux-Compans już wydał więcej może i wydać obiecuje. 1840

O dawnej Francyi. Król, kapłan Boga na ziemi, szlachta i duchowieństwo, to była trójca długo tak ściśle związana że się nierozdzielną zdawała.

Dawna monarchia spoczywała na wierze religijnej i na tem przekonaniu że władza nierozdzielna jest z własnością gruntu. — W tem historya Francyi podobna do innych i wszędzie ukazał się system feodalny i odmienne cechy w wielu krajach. — We Francyi grunt należał do szlachty i do duchowieństwa

Osoby do których pisać albo udać się

P. Alex. Potocki a przez tego siostrę do P. Artürowey Potockiey. —

Do Księżney de Ligne przez Prusyńskiego. —

U Montalemberta — mieć będzie, albo Waleckiego.

U Księcia będziemy oboie — żeby Beaumontowi i Stuartowi posłać. —

Do P. Brzostowskiey

Do ks. Henrykowey Lubomirskiey —

Spytać Jener. Kniaziewicza o ks. Michałowę i napisać do niey. —

Do Cezara Platera, żeby Pani Thayer rekomendacye dała do Martynika. —

Do Księżney Beauvau żeby i sama rekomendowała i otrzymała agrement ministra Villemain, albo Delessera, prefekta policyi.

Do Księcia Cezara żeby otrzymać patronage Ambasadorowey Angielskiey.

Stąd — szlachta miała obowiązek go bronić, duchowieństwo żywić ubogich — przy tem duchowieństwo całe i wiedzę dzierżyło którem gardziła szlachta — z tey pogardy wyrodziła się władza średniego stanu owi ludzie ~~[illegible]~~ podkopali i monarchią i duchowieństwo i szlachtę. a najwięcey pismami i dziś do tego doszło że tylko zdolność panuje. —

Do hist. powszechnej przyda się zapewne dzieło Monteil Histoire des Français des divers états – przynajmniej jak urządzić można z niego:

XIVme S. Féodalité Epîtres de frère Jehan, cordelier de Tours à frère André, cordelier de Toulouse. – Sous cette forme l'auteur parcourt toutes les classes de la société, et met dans la bouche des cordeliers les diverses observations artistiques, agricoles, religieuses, morales, scientifiques, politiques que lui fait naître la France de ce tem[ps]

XVme S. Siècle du commencement de l'indépendance. Tiers état? des divers états. Sous cette autre forme, l'auteur ou plutôt les hommes des diverses classes, professions, conditions, assis sur leurs massifs bancs de bois qui entouraient le grand feu allumé tous les soirs pour les veillées de l'Hôtel de ville font connaître le fort et le contre de chaque partie de la société au 15me siècle

XVI S. Siècle de la théologie Voyage en France d'un noble catalan. Son journal qui est la déposition de tout ce qu'il voit et entend, expose le système social alors, si théologique, si sanglant

XVII S. Siècle des arts Mémoires d'un enseigne d'infanterie réformé après la paix de Ryswick.

Les belles années de Louis XIV avec leurs ombres. –

Szczegół uwagi do średniego wieku „Pendant le cours du moyen âge, les emp. grecs furent de tous les souverains les plus sédentaires. Alors que le goût des expéditions aventureuses et surtout des croisades faisait parcourir le monde à nos chevaliers et à plusieurs de nos rois les succ. de Const. s'écartaient peu de Byzance et de leur cérémonial. Les révolutions de l'occ. tous ces événements qui donnent tant de vie à nos annales arrivaient à leurs oreilles comme un confus murmure. L'orient, il est vrai, les occupait davantage et force leur fut d'accorder une partie de cette attention aux guerriers des croisades surtout aux chevaliers français par qui le trône fut

90 fut occupé pendant plus d'un demi siècle. — Mais toutes leurs relations avaient été hostiles. Ruses perfides de la part des Grecs abus de la force du côté des Francs — voilà quels souvenirs les croisades avaient laissés des deux parts chez les chrétiens. — Ce qui rapproche le plus souvent les hommes, l'agrandissement d'un ennemi commun, devait changer entièrement le caractère de ces relations. Le 14me siècle vit surgir dans les Ottomans une nouvelle puissance mahométane dont les effrayants progrès excitèrent bientôt l'inquiétude de la chrétienté. Les Papes les plus éclairés des politiques chrétiens appelèrent dès lors au secours des grecs tous les pri. catho. et prêchèrent avec persévérance en faveur des chrétiens schismatiques de l'Orient une charité tolérante qui prenait une si imposante autorité dans la parole du chef de l'Eglise. En même temps il ne cessaient d'adjurer les Grecs de leur fournir des moyens de persuasion plus forts en renonçant au schisme. Les vives instances d'Urbain V à ce sujet réitérées jointes à l'état d'excessive détresse de Jean Paléologue, pour décider cet empereur à une démarche insigne à venir lui même à Rome où il fit abjuration entre les mains du pape en 1369. Mais ce prince sans dignité, sans courage, et esclave de ses passions, n'avait ni le droit de représenter des convictions profondes ni l'ascendant moral propre à les modifier par son exemple. — Tel n'était point son fils Manuel qu'il associa à l'empire — à force d'activité, d'intelligence politique, d'abnégation personnelle et d'efforts de tout genre, l'existence de ce reste de l'empire d'orient dont son père semblait ne lui léguer que l'agonie.

Ce Manuel vint en France et entra à Paris le 3 juin 1400 il fut magnifiquement reçu par Charles VI. . et c'était en effet une chose touchante et solennelle que cette entrevue de deux civilisations l'une commencée et un peu sauvage l'autre plus que morte, mais belle encore.. ce représentant couronné d'un monde qui n'est plus que cendres, apparences, simulacres, sans langage venant lui même demander secours à une autre société de fer et de pierre..

Car il faut savoir qu'à la prière de l'emp. le roi Charles VI lui avait envoyé en 1399 un secours commandé p. le maréchal Boucicaut — et ce fut ce maréchal qui après avoir fait avec l'emp. une courte mais brillante campagne l'engagea à venir lui même en France implorer des secours plus puissants. Manuel confia alors à son neveu Jean les rênes de l'empire c'est à d. le gouv. de la ville de Constantinople, à laquelle Bajazet avait fini par réduire presque tout l'héritage de Cons. le grand. Et encore pour que Jean pût s'y maintenir, Boucicaut fut obligé d'y laisser [illegible]

Charles VI regardant comme un honneur extraordinaire l'arrivée de l'emp. d'orient et il ne negligea rien pour lui faire une digne réception. — Manuel était littérateur très habile et on a de lui des lettres charmantes écrites pendant son séjour en Paris et une pièce intitulée: Representation du printemps sur une tapisserie royale qui est à Paris. —

O Krucyatach — z Guizota Histoire de la civilisation

Les croisades commencent à la fin du XI siècle et remplissent le XIIe et le XIIIe. Grand évènement à coup sûr — tous les historiens philosophes ont pressenti qu'il y avait là une de ces influences qui changent les peuples. — Le 1er caractère des Cr. c'est leur universalité — l'Europe entière y a concouru (przez nas i towarzyszące nieszczęście — nie policzono nas do eur. rodziny — nas odmiennie rządzący narzędzia i atrakcje nowych spraw) elles ont été le 1er évènement européen. Avant les C. on n'avait jamais vu l'Europe s'émouvoir d'un même sentiment, agir dans une même cause il n'y avait pas d'Europe. Les croisades ont revelé l'Eur. chrétienne. (successeur de l'emp. romain) Les Français faisaient le fond de la 1re armée des croisés — mais d'autres y étaient aussi. Dans les 2 suivantes, tous les peuples chrétiens s'engagent. Rien de pareil ne s'était encore vû. — Les croisades sont encore un évènement national dans chaque pays, car toutes les classes se réunissent suivant le même élan — l'unité morale des nations éclate — fait aussi nouveau que l'unité européenne. Les Cr. sont encore l'évén. héroïque de l'Europe moderne, mouvement individuel et général à la fois, national, et pourtant non dirigé. — (et ce qui plus est un mouvement populaire) les chefs étaient las — ils voulaient conquérir des royaumes pour eux, mais le peuple de l'armée se soulève il veut aller à Jerusalem et on y va. — Le mouvement entraine les rois. Les grandes croisades du 12me s. sont commandées par des rois. — A la fin du XIIIme s. la scène change — les papes excitent aux croisades — les musulmans triomphent de plus en plus en Asie cependant personne ne se soucie plus de ces guerres. Il s'est passé dans l'esprit eur. quelque chose qui a mis fin aux croisades. — Deux grandes causes l'une morale, l'autre sociale avaient lancé l'Eur. dans ces expéditions. — La cause morale c'était l'impulsion des sentiments et des croyances religieuses. Depuis la fin du VIIme siècle

92. <u>Kurs nauk potrzebnych panienkom.</u>

Myśl któraby mi bardzo osłodziła trudny obowiązek przewodniczenia owemu zakładowi byłaby nadzieja że potrafię za jego pomocą dokonać kursu czyli zbioru <u>nauk potrzebnych panienkom</u> i wydać go po polsku. Takiego dzieła nie mamy – a już mnie do tego wydania zachęciło kilka osób – Nie przyszło by to łatwo bo by trzeba pisać dokładnie, zabawnie, a przecież zwięźle i krótko. –

W historyi naturalnej (trzech państwach) należałoby anegdotami nie gardzić – tradycye z Biblii – powiastki historyczne stosujące się do zwierząt, do kwiatów przytaczać; to sposób miły – ale zawsze prawdy tylko trzeba.

Byłyby:

1. Historya świata całego a w tem i święta i kościelna i polska. 6
2. Jeografia całej ziemi dawna i dzisiejsza.
3. Astronomia czyli Kosmografia a przytem o wodzie, powietrzu, zjawiskach, słowem o fizyce i o chemii ile potrzeba. 2
4. Historya naturalna (trzy panowania i człowiek) 3
5. Historya literatury z wyjątkami ze sławniejszych autorów koleją lat, aż do dziś dnia – złączona z nią bibliograficzne i filologiczne wiadomości. – 3.
6. Historya kobiety – to jest wszystkie koleje tego losu i znaczenia i jak powinna teraz prawdziwie może być na swoim miejscu. – w tym chronologicznym przeglądzie wspomnienie o sławniejszych kobietach. 2.
7. Kurs moralności dla kobiet – 2.
8. Dzieje dobroczynności z biografiami ludzi użytecznych i poświęcających się dobru ludzkości, z opisem lepszych zakładów, z rzutem oka na ubogich i nieszczęśliwych w różnych krajach, i uwagi nad najlepszym sposobem czynienia dobrze. – 2

des grecs fugitifs en Italie. Ils y apportèrent une nouvelle connaissance de l'antiquité, de nombreux manuscrits mille nouveaux moyens d'étudier l'ancienne civilisation. C'était alors pour la haute Eglise surtout en Italie, le temps du plus brillant développement, au sein de luxe de richesse elle se livrait avec orgueil à tous les plaisirs d'une civilisation molle, oisive, élégante, licencieuse, au goût des lettres, des arts. On en vit la répétition à la cour française du XVIIIme siècle et certes les prélats du XVe siècle ne prévoyaient certainement pas plus Luther et Calvin que les gens de cour de Louis XV ne prévoyaient la révolution française.

Ce temps aussi est celui de la plus grande activité extérieure des hommes; c'est un temps de voyages, d'entreprises, de découvertes, d'inventions de tout genre. C'est le temps des grandes expéditions des Portugais le long des côtes de l'Afrique de la découverte du pas. du cap de Bon. Es. par Vasco de Gama de la déc. de l'Am. p. Colomb de la merveilleuse extension du commerce européen. Mille inventions nouvelles éclatent d'autres, déjà connues, mais dans une sphère étroite, deviennent populaires. La poudre à canon change le système de la guerre, la boussole change le système de la navigation. La peinture à l'huile se développe et couvre l'Europe des chefs-d'oeuvre de l'art. La gravure sur cuivre inventée en 1460, les multiplie et les répand. Le papier de linge devient commun. Enfin de 1436 à 1452 l'imprimerie est inventée. L'activité du 15me siècle est grande c'est lui qui a préparé les puissantes révolutions du XVIme.

Il faut placer la réforme ou révolution religieuse entre le comm. du 16e et le milieu du 17e siècle c'est dans cette période que s'est renfermée la vie de l'événement qu'il a pris naissance et fin. — Peu importe la date précise qu'on assigne à l'origine de la réforme; on peut prendre l'année 1520 où Luther brula publiquement à Wittemberg la bulle de Léon X qui le condamnait et se sépara ainsi officiellement de l'égl. romaine. C'est entre cette époque et le milieu du XVII siecle l'an. 1648 date du traité de Westphalie qu'est renfermée la vie de la réforme. En voici la preuve. Le 1er et le plus grand effet de la rév. reli. a été de créer en Europe 2 classes d'états, les états cath. et les E. protestants, de les mettre en présence et d'engager entr'eux la lutte. Avec beaucoup de vicissitudes cette lutte a duré depuis le comm. du 16e s.

96.) Emigrantki któreby się kwalifikowały na wychowanki narodowe:

1) P. Kędzierowska — 22 lat, na mistrzynię zakładu podobnego nawet.

2) P. Rymkiewiczówna Anna. 16 lat — na guwernantkę. —

3) Rybińska córka generała — już była dwa lata w St Denis.

Nazwiska z listy Tow. Dobr. do dalszej informacyi. (97)

Xawera Gorecka – Lyon 13 lat.
Julia Zacewiczowna – Nancy – 16. lat –
Kosiorowska Kamilla – Tule – 15. lat.
Wrotnowska Walentyna Lavort – 13 lat
Ziemecka Józefa Gueret – 14 lat
Janowiczowna Zenobia – Orléans 16 lat
Moszczeńska Florentyna Periguem 16 lat
Stanewiczowna Anna Nancy – 20 lat

Z mojéy pamięci

Godebskie –
Rybińskie –

98. Przedmiot dzieła a raczej wydania —

Bibliotekę dla kobiet Polek wydać by należało —

Pismo święte —
Naśladowanie Chrystusa
Skargę — (w tem historya kościoła)
Drogę do życia pobożnego ś. Franciszka —
(to dosyć do nabożeństwa —
Historya powszechna (niewiem czyja)
Historya polska —

100. Dla pamięci iak stopniowo nawiązały się przyszłe wychowanki do naszego Domu Edukacyi.

Pierwsza myśl iuż nieco stała datuie od 12 Paźdz. 1839. I zaraz oboie razem obiecaliśmy sobie że weźmiemy Bożeną Szymanowską; i przez przyiaźń dla Matki i dla tego że dziewczynka bardzo dobra, i przedzwonie się uczy. —

d. 8 Grudnia — P. Nakwaska Anatolowa oświadczyła mi że może iey córka Leonia będzie z pierwszych w naszym domu. — Byłabym iey niezmiernie rada, bo panienka dobra i śliczna — niewiem czy wielkiego usposobienia ale majętna — będzie miała zatem wpływ nie mały. —

d. 18 Stycznia 1840 — Pani Faucher (wdowa) wspomniała mi że pisano do niey z Londynu o umieszczenie na rok panny 16stu letniey dla wprawy w języku francuskim i muzyce — Ona im nasz dom rekomendowała iesli zechcemy. —

d. 7 Lutego JP Skarzyński wspomniał nam o dwóch Hiszpankach bardzo majętnych których oyciec ta jest i ma ie sprowadzić na iesień. —

Dawniey cokolwiek JP Kniaziewicz wspomniał o iakieyś Amerykance. —

Otoż z owej Angielki wspominanej przez Panię Faucher okazała się poczciwa i weszła do nas dziś d. 14 kwietnia 1840 r. o wpół do czwartej - zowie się Catherine Forbes a z pierwsza Missy niech Bóg pobłogosławi abym ją mogła zdrową i udoskonaloną oddać Matce, która umie prawdziwie użyta swoim zaufaniem. —

Zapłaciła z góry za kwartał 750 fr.

Dałem na meble i na wydatki 500 —
córki

Może nam zrobi pożytek, a ponieważ bardzo mało wymaga choć jedna tylko i sama spodziewam się że nam nie przymnoży kosztu, owszem pomoże. Niech więc będą Bogu dzięki - aby tylko zdrowa była i dała się prowadzić!

d. 25 Lipca przysłała przez syna za drugi kwartał i znowu 500 fr. na inne wydatki —

102. jusqu'au milieu du XVIIe. C'est par le traité de Westp. que les états catholiques et les É. prot. se sont enfin réciproquement reconnus, ont consenti leur existence mutuelle et se sont promis de vivre en paix. Jusque là l'Eur. était divisée en cath. et protestante. Après le traité de Westph., cette distinction disparaît et là s'arrête la carrière de la réforme.
La réforme éclate au milieu d'un grand événement politique de la lutte de François I et de Charles-quint, de la France et de l'Espagne. Lutte engagée d'abord pour la possession de l'Italie ensuite pour celle de l'emp. d'Allemagne, enfin pour la prépondérance en Europe. C'est le moment où la maison d'Autriche s'élève et devient dominante en Europe. C'est aussi le moment où l'Anglet. par Henri VIII intervient dans la politique continentale avec plus de régularité, de permanence, d'étendue qu'elle ne l'avait fait jusque là.
Pendant le cours du 16e siècle en France. Il est rempli par les grandes guerres relig. des cath. et des protestans; elles deviennent les moyens l'occasion d'une nouvelle tentative des grands seigneurs pour ressaisir le pouvoir qui leur échappait et dominer la royauté. C'est là le sens politique de nos guerres de religion, de la ligue, de la lutte des Guises contre les Valois lutte qui finit par l'avènement de Henri IV.
En Espagne, au milieu du règne de Philippe II éclate la révolution des provinces-unies. L'inquisition et la liberté civile et religieuse se font la guerre, là, sous les noms du duc d'Albe et du prince d'Orange. Pendant que la liberté triomphe en Hollande à force de persévérance et de bon sens elle périt dans l'intérieur de l'Espagne où prévaut le pouvoir absolu, laïque et ecclésiastique. – En Angle. les règnes de Marie et d'Elisabeth; la lutte d'Eli. chef du protestantisme contre Philippe II. Avènement de Jac. Stuart au trône d'Angl. commencement des grandes querelles de la royauté avec le peuple anglais. – Vers le même temps dans le nord, création de nouvelles puissances. La Suède relevée par Gustave Wasa en 1523. La Prusse se créé par la sécularisation de l'ordre Teutonique. Les puissances du nord prennent dans la politique européenne une place qu'elles n'avaient pas occupée jusque là et dont l'importance éclatera bientôt dans la guerre de 30 ans. – En France le règne de Louis XIII, le card. Richelieu changeant l'administration intérieure, ses relations avec l'Allemagne et l'appui prêté au parti protestant. En Allemagne, pendant les dernières

moitié du 16e siècle la lutte contre les Turks ; au commen- 103
cement du 17e le plus grand événement de l'Europe orien-
tale moderne, la guerre de 30 ans — A la même époque
en France l'avènement de Louis XIV, le commencement
de la Fronde. En Angleterre l'explosion de la révolution
qui détrône Charles I.
Dans l'église, c'est le temps où les anciens ordres monastiques
perdent presque tout pouvoir politique et sont rem-
placés par un ordre nouveau d'un autre caractère et
dont l'importance a tout peut être, passé pour fort su-
périeure à la leur, les jésuites. A la même époque le concile
de Trente efface ce qui pouvait rester de l'influence des con-
ciles de Bâle et de Constance et assure le triomphe défini-
tif de la cour de Rome dans l'ordre ecclésiastique. Sortez de
l'Eglise, jetez un coup d'oeil sur la philosophie, sur la libre
carrière de l'esprit humain ; deux hommes se présentent Ba-
con et Descartes les auteurs de la plus grande révolution
philosophique qu'ait subie le monde moderne, les chefs
des deux écoles qui s'en disputent l'empire.
Le 16e s. est le temps des grands hommes et des grandes
choses ; l'activité de l'esprit humain se manifeste en
tout sens dans les relations des hommes entr'eux dans leurs
relations avec le pouvoir, dans les relations des états, dans
le travail intellectuelle — et le fait dominant de l'époque,
c'est la réforme. Elle avait été préparée d'avance
à la fin du 15e siècle nous avons vû deux grandes tenta-
tives de réforme religieuse ; une tentative de réforme lé-
gale par les conciles, une tentative de réforme révolutionnai-
re en Bohème par les hussites — eh bien ! ce que le 15me siècle
avait tenté le 16e l'a accompli. On l'a attribuée à des
accidens, à ce que p.e. la vente des indulgences avait été
confiée aux dominicains, ce qui avait rendu les augustins
jaloux, Luther était un augustin, donc c'était là le motif
déterminant de la réforme. D'autres l'ont attribuée à l'am-
bition des souverains, à leur rivalité avec le pouvoir ecclé-
siastique, à l'avidité des nobles laïques qui voulaient s'em-
parer des biens de l'église. Les amis de la réforme l'ont
présentée comme un redressement des griefs religieux, comme
une tentative conçue et exécutée dans le seul dessein
de reconstruire une Eglise pure l'Eglise primitive. Il y a
un peu de tout ceci mais la cause principale, c'est l'élan
de liberté de l'esprit humain un besoin nouveau de penser
de juger librement pour son propre compte, des faits et des

Znakomitsze wypadki co do zakładu domu.

d. 15 Grudnia odebrałam odpowiedź Mariinkow-skiego, która mnie ucieszyła niezmiernie - podobała mu się więcey myśl kształcenia tu ubogich Polek na guwernantki jak kończenia edukacyi bogatych - i polecił nam żebyśmy upatrywali między emigrantkami kilka panienek kwalifikujących się do podobnego dobrodziejstwa, a on by przysyłał o źbierami pieniędzy na opłatę. To byłoby dla mnie prawdziwa pociecha! nie wątpię że znaleźlibyśmy łatwo kilka godnych.

Hondzyński Pułkownik w Marsylii ma dwie ~~córki~~ ~~[illegible]~~ z których jedna była na pensyi w Klarstonie. - (Pisałam do niego.)

Grotus Pułkownik ma także córkę w Conflans w Sacré coeur - ale mi się nie podoba.

Mirzewski Kapitan w Périgueux ma dwie czy trzy córki polecone nam nawet przez umierającą Matkę, ale zda mi się że zbyt zaniedbane wychowanie. -

Słyszałam ale nie mogę sobie przypomnieć o jakieyś córce emigranta z nadzwyczaynym talentem do muzyki. (Cichocki będzie wiedział.)

W Nancy jest familia liczna. Yacewiczów i Staniewiczów - ale czyby dali córkę na guwernantkę. - niewiem. (Do Yedona pisać)

W Wersalu są dwie Panny Januszewiczówny - oyciec były przecie Lubelski - niewiem także czyby dama pozwoliła. (Z Zaleskim pomówić)

Godebski poseł ma kilkoro dzieci – ale niewiem czy tu są, czy z matką, i iak wychowane. W <u>Orleans</u> także nie mała gromadka – dobrej iednak opinii niemam.

<u>Rybiński Jenerał</u> ma córek kilka ale kto wie czyby chciał na guwernantki ie kierować.

<u>Radziszewska</u> i <u>Rynkiewiczówna</u> te by się zupełnie kwalifikowały. –

106. et des idées que jusque là on recevait des mains de l'autorité. C'est une grande tentative d'affranchissement de la pensée humaine, une insurrection de l'esprit humain contre le pouvoir absolu dans l'ordre spirituel

Car l'esprit humain avait alors plus de soif de développement et d'empressé qu'il n'en avait jamais senti. Cette activité nouvelle était le résultat de causes diverses, mais qui s'accumulaient depuis des siècles. Il y avait des siècles que les hérésies naissaient, tombaient remplacées par d'autres; il y avait des siècles que les opinions philosophiques avaient leur cours. Le travail de l'esprit humain s'était accumulé du XIe au XVIe siècle, enfin, le moment était venu qu'il eût un résultat. Les moyens d'instruction créés ou favorisés par l'Eglise elle même portèrent leurs fruits. Les hommes qui trouvaient quelque chose voulurent penser par eux mêmes. En fin était arrivé ce renouvellement, ce rajeunissement de l'esprit humain par la restauration de l'antiquité

Le gouvernement de l'esprit humain était tombé au contraire dans un état d'inertie, dans un état stationnaire le crédit politique de l'Eglise était fort diminué, la société civ. avait passé sous la domination des gouvernements laïques. Cependant le pouvoir spirituel conservait toutes ses prétentions, tout son éclat, toute son importance antérieure. Il lui est arrivé ce qui arrivé plus d'une fois aux vieux gouvernements. La plupart des plaintes qu'on formait contre lui n'étaient presque plus fondées. Il n'est pas vrai qu'au 16e siècle la cour de Rome fut très tyrannique il n'est pas vrai que les abus y fussent plus nombreux plus criants que dans d'autres temps Jamais peut être au contraire le gouv. eccle. n'avait été plus facile plus tolérant plus disposé à laisser aller toutes choses, pourvu qu'on ne le mît pas lui même en question. Il aurait laissé volontiers l'esprit humain tranquille si l'esprit humain en admettant voulu faire autant à son égard. Mais c'est précisément quand les gouvernements sont moins considérés, moins forts quand ils font moins de mal c'est alors qu'ils sont attaqués, parce que c'est alors qu'on le peut: auparavant on ne le pouvait pas.

La crise du 16ème siècle n'était pas seulement réformatrice elle était essentiellement révolutionnaire.

Partout où elle a prévalu elle a procuré un nouveau et très grand accroissement de liberté de l'esprit humain dans les pays où la révolution religieuse n'a point

savenne, ou où elle a été étouffée l'esprit humain n'a pas été affranchi, l'Espagne, l'Italie, (la Pologne) peuvent l'attester.

La principale puissance instituée pour lutter contre elle a été l'ordre des jésuites. Jetez un coup d'oeil sur leur histoire, ils ont échoué partout; partout où ils sont intervenus avec quelque étendue, ils ont porté malheur à la cause dont ils se sont mêlés. En Angleterre, ils ont perdu des rois, en Espagne des peuples. Le cours général des évènemens, le développement de la civilisation moderne, la liberté de l'esprit humain, toutes ces forces contre lesquelles les jésuites étaient appelés à lutter se sont dressées contre eux et les ont vaincus. Et non seulement ils ont échoué mais rappelez vous quels moyens ils ont été contraints d'employer. Point d'éclat, point de noblesse; ils ont agi par des voies souterraines, obscures, subalternes, par des voies qui n'étaient nullement propres à leur concilier l'intérêt. Et pourtant ils ont eu de la grandeur. C'est qu'ils ont su ce qu'ils faisaient, ce qu'ils voulaient; ils ont eu la grandeur de la pensée, la grandeur de la volonté et elle les a sauvé du ridicule qui s'attache à des revers obstinés et à de misérables moyens.

Un ~~effet~~ incontestable de la réforme c'est qu'elle a fait rentrer les croyances religieuses dans la circulation générale - jusque là la religion était pour ainsi dire le domaine exclusif du clergé, il en distribuait les fruits mais disposait seul du fond, avait presque seul le droit d'en parler. Elle a eu un second résultat; elle a banni ou à peu près la religion de la politique.

108. Rozdawanie prospektów i rozsyłanie od 10^go^ Stycznia 1840.

P. Kormanowej	2
J. Kniaziewiczowi	4
P. Jourdain	1
P. Biernackiemu	5
Pani Martineau	5
Pani Nightingale	5
Mariankowskiemu	3
Niemcewiczowi	4
Zamojskiemu	8
Jundziłłowej	2
Wodzińskiej	2
Nałęczkiej	2
Skarzyńskiemu	4
Bierwińskiej	3

Книги молодым людям

Livre des jeunes personnes.

Enseignements et élévations, ou entretiens familiers sur les principaux dogmes de l'Eglise et sur les offices et les vertus qui semblent plus particulièrement réclamer le cœur et l'esprit des jeunes personnes. p. F. L. Collombet broché 2 fr. Chez Paul Mellier, place St André des Arts, 11. —

Abrégé pratique des vies des Saints du mois 4 fr. chez le même

7 Bibliothèque Charpentier

1 Histoire de la guerre de 30 ans par Schiller traduite p. la bar. de Carlowitz 1 V. 3 – 50
2 Considérations sur la rev. Fran. p. Mme Staël 1. 3 50
3 La Divine comedie de Dante traduction A. Brizeux 1 Vol. ——— 3 50
4 Le paradis perdu de Milton tr. Pongerville 1 vol. 3 – 50
5 La Messiade de Klopstock Mme Carlowitz 1 Vol. 3 50
6 Oeuvres de Racine ——— 1 Vol. 3 50
7 Histoire generale des decouvertes maritimes et continentales p. Desborough-Cooley 3 vol. à 3 50. —

7 Meditations sur l'Evangile père Crasset

Duquesne

Bossuet

Vie de N. S. J. C. par le pere Deligny

La Religion méditée p. l'A Rohrbacher. —

110. Do historyi powszechney dzieła.

Histoire universelle par quelques professeurs de l'Acad. de Paris – Charpentier, Dumont, Burette, Gaillardin, Waillon et Duruy (1840)

Revolutions des peuples du nord p. Chopin chez Coquebert rue Jacob 48.

Histoire des empereurs romains depuis Auguste jusqu'à Constance Chlore p. Rollin. –

Abregé de l'histoire generale des temps modernes p. F. Ragon – 4me édition avec un 3me volume contenant l'histoire du 18me siècle. 3 Volumes 1 8vo chez Louis Colas, libraire rue Dauphine 32. –

Le Mariage au point de vue chrétien ouvrage spécialement adressé aux jeunes femmes du monde 3 V. 15 fr. chez Dalay rue Bonne des enfans 62 ——

Książki do czytania w wieczór

Théâtre de Mme Ancelot — 1 vol. 3 fr. 50
Les mille et une nuit (Galland) 2 vol. 7 fr. —
Histoire de la Pologne sous Sobieski p. Salvandy ———— 1 vol. 3 fr 50. –
(u Charles Gosselin 30, rue Jacob)

Les enfans célèbres de Michel Masson 3 – fr. 50 chez à la librairie Didier, 35, quai des Augustins.

Le livre de la jeune femme chrétienne
f. St Honoré 14 – 3 fr —

Mémoires de Mme de Sévigné p. M. Walckenaer chez Firmin Didot — ...

1) Vie et voyages de Chr. Colomb chez Renouard rue de Tournon 6 — 1 fr.
2) Memoires du sire de Joinville — 75 c.
3) Histoire de la Bible dans les temps modernes 1 fr.
4) Annales de l'imprimerie des Aldes — 15 fr.
5) La Bible en images, lectures pour l'enfance 1 Vol. in 18 orné de 40 grav. cartonné 1 fr. 50
6 Histoire de l'ancien et du nouveau Testament p. Mardriel chanoine de Paris 1 Vol. in 12 orné de gravures, édition illustrée pour l'enfance — 2 fr. X
7) Dictionnaire de Conversation à l'usage des Dames ou complément nécessaire à toute bonne éducation orné de 1500 figures et 25 cartes 10 Vol. 35 francs rue de la Harpe 81, chez Langlois et Leclercq
Histoire de France depuis Clovis jusqu'à la mort de St Louis p. Serpette de Marincourt Trois vol. chez Pierre Baudouin rue des Bouche-ries S. Germain 38
Histoire des Français depuis les Gaulois jusqu'à 1830 p. Th. Lavallée 4 vol. chez Paulin et Hetzel rue Seine St Germain . 33.
9 Géraud Essai sur les livres chez les Anciens. 3 fr. 1 V. in 8° avec un feu[illet] représentant les rouleaux ou volumes de l'antiquité chez Techener 12, place du Louvre.
Bible des familles p. l'Abbé Orsini —
Histoire de Calvin p. Audin (1842)
Cours d'études historiques p. M. Daunou
(cote rue de la paroisse ... 14e volume ...)

X Lebrun libraire commissionnaire rue des petits Augustins. 6 —

Książki do nabycia lub do przeczytania.

1) Histoire de France depuis les tems les plus anciens jusqu'à L. P. par Théodose Burette. Wydaie posyłami księgarz Bénouist passage Dauphine 13. obrazków 300 Dawida, poszytów będzie 150 po 25 c. dwa poszyty na tydzień (4 Lut. 1839.)

2) Cahiers d'histoire et de géographie adoptés par le conseil de l'instruction - przez Legoi samego. —

3 Atlas universel de géographie ancienne et moderne précédé d'un abrégé de geographie physique et historique p. M. Lapie. 50 cartes, 25 feuilles. En feuilles 62 fr. demi-relure 72 fr. - Le huby editeur rue de seine 48 p.

4) Abregé de géographie universelle mis au niveau des connaissances actuelles et des découvertes les plus récentes par M. Huot, continuateur de Malte Brun - chez le libraire Furne. —

5 Les antiquités Judaïques p. Joseph. —

6 (Histoire des lettres - cours de littérature p. Amedeé Duquesnel - (les deux volumes: Avant le Christianisme - ont seuls paru.) Eugène Renduel 22. rue des Grands Augustins. —

7) Histoire de la littérature ancienne et moderne p. Frederic Schlegel. —

8) Arithmétique des jeunes filles p. Gilles Damitte 1 fr. 60 c. 3me édition Paris, rue du Potdefer S. Sulpice 8, chez Périsse.

9). Dix années de la jeunesse fille wy coś takiego tenor na Holendz wynto ~~...~~ Pani Casimir Bodin ~~...~~ Aubert - galerie Verododat.

10) Paléographie universelle - Fac simile d'écriture de tous les peuples et de tous les tems, p. Silvestre 50 livraisons. prix de la livraison 30 fr. —

11 Monumens anciens et modernes collection formant une histoire de l'architecture des différents peuples à toutes les époques p. Jules Gailhabaud

1 fr. la livraison rue S. Denis 177. —

12 Livre de prières à l'usage des jeunes filles chrétiennes chez Lehuby — 1839.

13 Cours complet d'éducation pour les filles 2me partie de 8 à 16 ans — 8 vol. 50 fr.
La première partie contenant l'éducation élémentaire de 4 à 8 ans est sous presse. Hachette, 12, rue Pierre-Sarrazin. —

14 Astronomie des gens du monde ou considérations philosophiques et populaires sur l'univers, suivies d'une méthode nouvelle et facile de connaître les étoiles p. Hirzel 1 gros vol. 3 fr. 50 c. chez Cherbulier rue de Tournon, 14.

15 Cours de géographie historique ancienne et moderne et de sphère p. Ansart et Rozenger 2 vol. 2 fr. 50 c. (Université

16 Histoire universelle divisée en 24 livres, ouvr. posth. de J. de Müller 4 vol. 15 fr —

17 Histoire du peuple juif p. Mme Mary Meynieu — 1 fr. —

18 Histoire Françaises par Amable Tastu. —

19 De l'Asie* p. Mme Victorine de Chastenay. chez Dondey-Dupré rue Vivienne. —
* ou considérations religieuses, philosophiques et littéraires.

20./ Les monumens des arts libéraux, mécaniques et industriels de la France depuis les Gaulois jusqu'à François I, classés par siècle p. Al. Lenoir (800 sujets) 1 vol. in folio — 48 fr. Techener, place du Louvre (tam Kalwaryjskie przegotowo więcej, darmo)

21 Près de ma mère drucko bardzo tadne — tak mówią

22 Esquisses sur les femmes p. Mme Gatti de Gamond — (uniwersytet)

23 Histoire de l'Europe au 16me siècle p. M. A. Filon

24 Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde p. Eichhoff

25 Traité de la bienfaisance publique p. Degerando rue de Tournon, 6.

26 Cours normal des institutrices primaires p. Mlle Sauvan — chargée de la direction du cours d'enseignement — 1 fr. 50 chez Pitois Levrault 81, rue de la Harpe.

27) Le Monde, histoire de tous les peuples, 10 Vol. chez Dumeuil rue des Beaux arts, 10.

28) Histoire italienne, à partir de la 1ère année de notre ère jusqu'en 1840 p. Borghi - Coliseri - soni. –

29. Historya polska Forstera. – Firmin Didot 4 fr. była w Magasin pittoresque. –

30 Dictionnaire pittoresque d'histoire naturelle et des phénomènes de la nature 9 vol. 90 fr. Au bureau St Germain des Prés, 9. – coûté 216 fr.

31, Robert Estienne imprimeur royal et le roi François 1, p. M. Chapelet. –

32. Cours d'histoire de France (5 fr. chez Lavigne, Paon St André 1.) p. Mme Am. Tastu 7 fr. 50. chez Bocquet rue des grands Augustins 22.

33) Eraste, entretiens sur les connaissances humaines p. l'abbé Filassier. 9 fr. (Bocquet)

34) Les livres classiques de l'empire de la Chine recueillis p. le père Noel 5. fr (Bocquet)

35) Ossian p. Baour Lormian 2 fr. 50. (Bocquet)

36) Théâtre de l'opéra comique 8 vol. 5 fr.

37) Veilles de St Augustin 5 fr.

38) Drugie dzieło Histoire des Finances des divers états aux cinq derniers siècles p. Monteil 8 gros Vol. 64 fr. Coquebert rue Jacob, 48. (
 nabyć pierwszą broszurkę tegoż autora: Influence de l'histoire des divers états. 60 c. (Coquebert.)

39 Le mont de piété de Paris ou des institutions de crédit à l'usage du pauvre. 1 fr. 50. p. Richelot – Dentu Palais royal –

40) Les arts au moyen-âge p. M. du Sommerard –

41 Simple histoire et Lady Matthilde p. mistress Inchbald 2 fr. 50 chez Lavigne rue du Paon St André, 1. –

42 Histoire des plantes utiles p. Duchesne –

43 Fastes universels - ouvrage pouvant tenir lieu de l'art de vérifier les dates p. Buret de Longchamps - chez Baillo. 20 f. au lieu de 156 - 1814 - (Delaunay au palais Royal –)

44. Testament philosophique par M. Lanctalre

Spis rzeczy — 115.

Le livre de la nature i myśli do kursu historyi naturalnej — 1. 34.
Kurs literatury — 6.
Uwagi do tego kursu — 9.
Szczegóły do historyi literatury — 13.
Szczegóły dla mnie samej — 28.
Korrespondencya — 30.
Dziennik nauk — 32.
Myśli do kształcenia najważniejszego — 38.
Moje nauki — Kurs o kobietach — 6 grosi 65
Kurs o dobroczynności — 72.
Myśli do historyi powszechnej — 82. 78 —
Osoby do których pisać albo udać się — 88
Kurs nauk potrzebnych panienkom — 92 —
Wzmianka o wychowankach — 100.
Nadzwyczajne wypadki — 104.
Notatka książek do nabycia — 112 —
Nazwiska osób które by można wezwać do pisania — 50.
Nazwiska emigrantek któreby się kwalifikowały na wychowanki nawdowe — 96
Dziennik korrespondencyi mojej aktualnej — 44.
Korzystanie prospektów — 108.
Dziennik czynności naszych co do tego zakładu od 16 Grudnia 1839 — 46.

~~Do a~~ [illegible]
Jenore drieta

1. L'Evangile médité, p. l'Abbé Duquesne 2 v. chaux 850 pages — 8 fr. chez Pourrat, 26, rue Jacob. —
Les martyrs de Chateaubriand 4 fr. 50. —
2. Do historyi prima i drukn. Essai sur les livres dans l'antiquité, particulièrement chez les Romains. p. M. Gérand. 1840. Paris.
3. Nouvelles recherches sur l'origine de l'imprimerie
Debuts de l'imprimerie à Strasbourg p. Delaborde
4. Histoire de l'Allemagne — p. Kohlrausch traduit sur la 11e édit. p. Guinefolle Lavigne 1, rue du Paon St André.
5. Le disciple de J.C. ou recueil d'instructions, d'exhortations et de consolations chrétiennes p. Martin Paschoud.
6. Les arts au moyen âge p. du Sommerard
miz me' Do nabyai'to dziela ale do obejrzenia - gdyby mozna. —
7. Les delices des ames affligées ou lettres de consolation tirées des peres de l'église
8. Etudes hygieniques sur la santé, la beauté des femmes par Reymond, Deiloyes, 39 rue du St André des arts
9. Histoire de Blanche reine de Castille reine des Francais p. Mlle Vauvilliers —
10. Les Chroniques de Nestor tr. p. Louis Paris. 2 vol. 16 f. chez Lavigne 1, rue du Paon St André
11. Histoire de l'invention de l'imprimerie par les monuments p. Duverger

12. Histoire des progrès de la civilisation en Europe depuis l'ère chrétienne jusqu'au 19e siècle p. Roux Ferrand
13. Leçons d'une mère à ses enfans sur la religion p. Mme C. Falaire Hivert, quai des Augustins 55.
14. Chroniques chevaleresques d'Espagne et de Portugal publiées p. Ferdinand Denis.
15. Essai de philosophie naturelle de Christian chez
16. Cahiers d'histoire universelle — Chalmerot Hachette 33 quai des Augustins —

Lecture à créer

45. Le prêtre devant le siècle p. A Mendrolle 6 – 50 chez Hivert quai des Augustins 55.

46. Manuel pour les écoles primaires communales de jeunes filles de Mlle Sauvan. (ouvrage couronné)

47 Galerie française des femmes célèbres par leur leur talent, leur rang, et leur beauté avec des notices biographiques et des remarques sur leur habillement 70 fr. chez Lévi place du Louvre 8. pas de [illegible] 20 fr. et.

48 La philosophie de l'histoire de France p. M. Helo (ouvrage couronné)

49 Types et caractères anciens d'après des documens peints ou écrits – édités p. Delloye. –

50 Précis de l'his. de France p. Rosselle – 4 fr. 50 –

51 Le livre de l'enfance chrétienne, instructions religieuses d'une mère à ses enfans. chez Périsse frères.

52 Du progrès social au profit des classes populaires non indigentes p. Felix de la Varelle, chez [illegible] quai des Augustins. 29. (Prix montyon. 3 [illegible] fr.)

53. De l'éducation des mères de famille – Charpentier rue de Seine 29. 3 fr. 50. – (1840)

54 Manuel de l'histoire ancienne – p. le Docteur Ott. 3 fr. 50

55. – " " – moderne – chez Paulin éditeur rue de Seine 33.

Essai sur la littérature italienne p. Mlle Estelle d'Aubigny.

56 Études historiques de M. Levi.,

57 Tablettes chronologiques de Sédillot –

58 Esprit de l'histoire Ferrand –

59 Ouvrage de physique p. Baume et Poirier

60 Histoire littéraire de la France avant le 12me siècle p. Ampère –

61 Cours d'histoire p. M. Lévi 2 francs

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

DIGITAL – CENTER

ul. Krzemowa 1
62-002 Suchy Las
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.
Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.